

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Anne Juuso

**ERILAISTEN OPPIJOIDEN YKSILÖLLISEN OPPIMI-
SEN JA AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN TOI-
SEN ASTEEN AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA**

**Jyväskylän yliopisto
Opettajankoulutuslaitos
Opinto-ohjaajakoulutus
Jyväskylä 2003**

TIIVISTELMÄ

Juuso, A. 2003. Erilaisten oppijoiden yksilöllisen oppimisen ja ammatillisen kasvun tukeminen toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää uusia menetelmiä toisen asteen ammatillista perustutkintoa suorittavien nuorten oppimisen ohjaukseen ja ammatillisen kasvun tukemiseen sekä opiskelijan että häntä ohjaavan opettajatutorin käyttöön. Näiden tavoitteiden toteuttamisen myötä vaikutettaisiin myös oppijoiden sitoutumiseen opiskeluunsa ja sitä kautta opintonsa kesken jättävien opiskelijoiden määrään myönteisesti. Kehittämishankkeen tueksi kerättiin aineistoa oppilaitoksen opettajille ja opiskelijoille tehdyillä kyselyillä. Kaikille opettajille tehtiin oppimisen ohjaamiseen ja arviointiin oppilaitoksessa liittyvä kysely. Yhdelle opiskelijaryhmälle tehtiin kysely oppimiskokemuksista ja oppimisprosesseista opiskelijauran aikana. Opettajatutoreille tehtiin opettajatutorin toimenkuvaan liittyvä kysely.

Tutkimuksen teoreettisessa taustassa on tarkasteltu ohjauksen merkitystä ja haasteita ammatillisessa oppilaitoksessa yleensä sekä Salon kaupan ja terveyden ammattiopiston ohjausjärjestelmän näkökulmasta. Kyselyjen perusteella esiin nousevia teemoja ovat mm. oppimisvaikeuksien lisääntyminen, opiskelijoiden motivaatio-ongelmat sekä nuoresta iästä johtuvat ongelmat ammatilliseen koulutukseen liittyvien valintojen tekemisessä sekä niihin sitoutumisessa. Ohjauksen näkökulmasta suurimpia haasteita asettaa opetusryhmien heterogeenisyys niin oppimiseen kuin opintoihin sitoutumiseenkin liittyvissä asioissa. Opiskelijoille tehdyn kyselyn keskeinen tulos kehittämishankkeen kannalta liittyi henkilökohtaisen ohjauksen ja opettajatutorin antaman tuen tärkeyteen opintojen loppuun saattamisessa. Opettajatutorin toimenkuvaan liittyvän kyselyn tulosten perusteella opettajatutorin tärkeimmät tehtävät ovat luottamuksellisen tutorointisuhteen rakentaminen opiskelijaan sekä oppimisen ja opiskeluprosessin ohjaus. Vaikeimmaksi opettajatutorit kokivat opiskelijan henkilökohtaisten ongelmien tunnistamisen sekä itseohjautuvuuteen ohjaamisen. Eniten opettajatutorit kokivat voivansa vaikuttaa henkilökohtaisessa ohjauksessa sekä luottamuksellisen tutorointisuhteen rakentamisessa opiskelijaan.

Hankkeen tuotoksena kehitettiin oppilaitoksen opiskelijoiden ja opettajatutorien käyttöön "Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio" sekä "Henkilökohtainen opiskelu- ja kehittymissuunnitelma (HOPS - HEKS)", joka sisältyy portfolioon. Tavoitteena portfoliotyöskentelyssä sekä HOPS - HEKS - mallissa on oppijan tukeminen itsearviointitaitojen kehittämisessä, ammatillisessa kasvussa ja opintoihin sitoutumisessa. Lisäksi portfolio yhdessä HOPS - HEKS:n kanssa tukee opettajatutorin ohjaustyötä sekä auttaa häntä yksittäisen opiskelijan opintojen ja oppimisen etenemisen seurannassa.

Asiasanat: oppiminen, ammatillinen kasvu, ohjaus, tutor, portfolio, HOPS, it-searviointi

ABSTRACT

Juuso, A. 2003. Support in Individual Learning Processes and Professional Growth Offered to Different Learners during Secondary Professional Education. University of Jyväskylä, Finland.

Department of Teacher Training. Jyväskylä Polytechnic

The aim of the project was to develop new methods to guide and counsel students completing their secondary vocational qualification. Emphasized were instructions in studying skills and support in professional growth to benefit the student and the respective tutor / instructor. The new methods might increase the level of involvement, or commitment, and help lower the drop-out rate.

Inquiries were used to compile data from the faculty and students. The whole faculty received an inquiry regarding counselling and evaluation. One target group of students received an inquiry regarding learning experiences and learning processes during their enrolment. Tutors received an inquiry regarding the teacher tutor's job description.

Within the theoretical background, the significance and challenges of counselling were generally examined in vocational colleges, with Salo College of Business and Health Care providing a more specific arena regarding counselling arrangements.

The results of the inquiries indicated themes such as increasing learning difficulties, motivational problems, decision-making difficulties accompanied by commitment problems in professional education because of young age. The biggest challenges faced by counselling were heterogeneous groups. This fact affects both learning and commitment. The polled students emphasized personal tutoring and the support offered by the tutor / instructor as a tool helping them to finish their studies. The most important qualities of the tutor / instructor were creating a confidential relationship with the student, and aiding the leaning process. The tutors reported difficulties in recognizing personal problems and in encouraging the student to take more initiative. The tutors felt most powerful in individual and personal guidance and counselling and in building a trusting relationship with the student.

The project resulted in a portfolio now being used by both students and tutor teachers. Further results were Personal Study Plan and Personal Development and Growth Plan. The portfolio and the Plans help the learner as well as the tutor in developing self-evaluation skills, professional growth and improving commitment values.

Descriptors: learning, professional growth, counselling, tutor, portfolio, Personal Study Plan, self-evaluation skills

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	6
1 OHJAUKSEN MERKITYS JA HAASTEET AMMATILISESSA OPPILAITOKSESSA	9
2 SALON KAUPAN JA TERVEYDEN.....	11
AMMATTIOPISTO (SAKTA)	11
2.1 Oppilaitoksen kuvaus.....	11
2.1.1 Opiskelun keskeytykset ja erot oppilaitoksesta vuosina 2001 ja 2002.....	12
2.1.2 Kevään 2002 yhteisvalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden keskiarvotietoja.....	13
2.2 Oppilaitoksen ohjausjärjestelmä.....	14
2.3 Ohjauksen haasteet oppilaitoksessa.....	16
3 KEHITTÄMISHANKKEEN ESITTELY	19
3.1 Kehittämishankkeen taustaa.....	19
3.2 Kehittämishankkeen eteneminen oppilaitoksessa lv. 2002 - 2003....	19
3.3 Hankkeeseen liittyvät kyselyt ja niiden keskeiset tulokset kehittämishankkeen kannalta.....	20
3.3.1 "Oppimiskokemukset ja oppimisprosessit opiskelijauran aikana" - kysely P99-ryhmän opiskelijoille (liitteet 3 ja 4).....	20
3.3.2 "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi Salon kaupan ja terveyden ammattiopistossa" -kysely opettajille (liite 1).....	22
3.3.3 "Kysely opettajatutoreille" (liitteet 5 - 6)	23
4 AMMATILLISEN KASVUN JA OPPIMISEN PORTFOLIO.....	24
4.1 Keskeisten käsitteiden määrittely.....	25
4.1.1 Portfolio	25
4.1.2 HOPS.....	27
4.1.3 Itsearviointi	28
4.2 Henkilökohtainen opiskelu- ja kehityssuunnitelma HOPS - HEKS osana ammatillisen kasvun portfolioa (liite 7).....	30
4.3 Portfolio ja HOPS - HEKS opiskelijan näkökulmasta tarkasteltuna	31
5 POHDINTA.....	33
LÄHTEET	35

LIITTEET

JOHDANTO

Integraatio ja inkluusio on muodikasta tämän päivän koulussa. Jotta nämä siinänsä ylevät ja hienot tavoitteet eivät jäisi pelkäksi sanahelinäksi, on kurkistettava koulun todelliseen arkeen ja siinä yhteydessä myös koulun resursseihin integraation ja inklusion toteuttamisessa. Kyse on paitsi rahasta, myös opettajien jaksamisesta. Koulun tärkein tehtävä lienee edelleenkin opetus, mutta liian usein tämän perustehtävä uhkaa jäädä nykyään niin muodikkaiden projektien ja hankkeiden jalkoihin, jotka imevät mehuja itse kultakin opetustyön tekijältä. Toisaalta osallistuminen erilaisiin projekteihin ja hankkeisiin on elinehto nykykoululle, mikäli halutaan pitää kiinni oppilaitoksen vetovoimaisuudesta ja näkyyvyydestä alueella. Toisella asteella kilpaillaan opiskelijoista ja ellei kehitystyöhön satsata mm. projekteihin osallistumalla, äänestävät mahdolliset hakijat aika pian jaloillaan koulun tappioksi.

Miten koulutuksen ja opetuksen laatu mahtuu tähän yhtälöön? Laadun mittareina käytämme mm. valmistuvien määrää sekä työllistymistä tai sijoittumista jatko-opintoihin. Opetuksen laatu pitää sisällään myös oppimisen laadun. Onko ammatillisen perustutkinnon suorittanut nuori kykenevä soveltamaan koulun oppeja työelämässä? Työssäoppiminen ammatillisessa koulutuksessa on tehokas tapa tämän arvioimiseen ja oppimisen syventämiseen jo opiskeluaikana. Mutta ammatillisuus on muutakin kuin taitojen hallintaa, siihen kuuluu mm. sitoutumista ja itseohjautuvuutta. Ilman näitä taitoja on vaikea pärjätä missään ammatissa. Pystyykö koulu näitä opettamaan, antaako koulu tarvittavia palkkoita oppijalle näiden taitojen rakentamiseen?

Idea kehittämishankkeeni teemaksi syntyi oppilaitoksemme opetustiimin pohdinnan tuloksena. Lähtökohtana hankkeen toteuttamiselle oli kasvava erilaisten oppijoiden joukko ammatillisella toisella asteella sekä tarve uusien, oppimista tukevien menetelmien kehittämiseen. Toisaalta opintoihin sitoutumattomuus sekä ammatilliseen kasvuun liittyvien tavoitteiden toteutumattomuus aiheuttavat omalta osaltaan paineita opiskelijoiden ohjaus- ja oppimisjärjestelmien kehittämisen suhteen. Erilaisilla oppijoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä

jokaista opiskelijaamme omine yksilöllisine oppimis- ja tukitarpeineen, ei siis pelkästään erityisopiskelijan statuksella oppilaitoksessa opiskelevia henkilöitä. Tähän kehittämishankkeenikin taustalla olevaan ideaan viittaa myös opetushallituksen ex-pääjohtaja Jukka Sarjalan toteamus: "Jotta koulu olisi kaikille tasa-arvoinen, sen tulisi olla kaikille erilainen".

Erilaisten oppijoiden yksilöllisen oppimisen tukeminen sekä siihen liittyvää itsearvioinnin mallia (HOPS - HEKS) on lukuvuoden 2002 - 2003 aikana käsitelty lähes jokaisessa opetustiimin kokouksessa (ks. taulukko 4: Kehittämishankkeen eteneminen oppilaitoksessa lv. 2002 - 2003). Lisäksi kehittämishankkeeseen liittyviä teemoja on käsitelty ainakin opiskelijahuoltotyöryhmän ja johtotiimin kokouksissa lukuvuoden aikana. Jokainen oppilaitoksen opettaja on myös saanut mahdollisuuden osallistua yksilöllisten menetelmien kehittämistyöhön osallistuessaan heille tehtyihin kyselyihin ja keskusteluihin prosessin aikana. Kehittämishanketta on esitelty ja puitu myös molempien koulutusalojen osastokokouksissa. Sosiaali- ja terveysalan kehittämispäivillä huhtikuussa 2003 käytimme kokonaisen koulutuspäivän yksilöllistä oppimista ja ammatillista kasvua tukevien menetelmien pohdintaan ja ideointiin. Myös opiskelijat ovat omalta osaltaan olleet mukana kehittämistyössä heille tehtyjen kyselyjen myötä. Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto sai vuonna 2002 Opetusministeriön myöntämän tuloksellisuusrahoituspalkkion ja osa tästä summasta on kohdennettu tulevanakin lukuvuonna tukemaan yksilöllistä oppimista ja opintoihin sitouttamista mm. opettajatutortoimintaan satsaamalla.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi "Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio", jonka yhtenä osiona on "Henkilökohtainen opiskelu- ja kehittymissuunnitelma" eli HOPS - HEKS. Tämä malli perustuu osittain RTSOL:ssa (Rovaniemen terveys- ja sosiaalialan oppilaitos) HOPSIMO-projektin (OPH) aikana kehitettyyn oppimisen itsearviointi - malliin. Tässä Opetushallituksen rahoittamassa opetusmenetelmien yksilöllistämiprojektissa oli mukana RTSOL:n lisäksi Rovaniemen palvelualojen oppilaitos (ROPOL) lukuvuosina 2000 - 2002. Projektin päätavoitteena oli kehittää yksilöllisiä, opiskelijan tarpeita ja kykyjä vastaavia opetusmenetelmiä sekä kehittää opiskelijoiden ohjaus- ja tukitoimia.

Kehittämishankkeessani olen toteuttanut kehittävän työntutkimuksen periaatteita. Kehittävän työntutkimuksen lähestymistapa on osallistuva, mikä tarkoittaa sitä, että työntekijät itse pohdiskelevat ja muuttavat työtään. Työpaikoille ei tuoteta ulkoapäin valmiita ratkaisuja, vaan muokataan työyhteisön sisällä välineitä toiminnan erittelyyn ja uusien mallien suunnitteluun. Kehittävässä työntutkimuksessa korostetaan toimintatutkimusta enemmän tutkittavien aktiivista roolia ja reflektiivistä tutkimusotetta. (Engeström, 1995, 124 - 126.)

Kehittämishanketta on ollut innostavaa toteuttaa oppilaitoksemme kannustavassa ja kanta-aottavassa työyhteisössä. Koko prosessin ajan olen saanut tukea ja arvokkaita neuvoja käytännön toteutuksesta ammattitaitoisilta ja innovatiivisilta yhteistyökumppaneiltani työyhteisössämme. Olen kiitollinen oppilaitoksen

rehtorille, koulutusjohtajille sekä muille opetustiimin jäsenille siitä ajasta ja panostuksesta, mitä he kehittämishankkeen eteen ovat uhranneet kokouksissa ja niiden ulkopuolella. Kiitos myös opiskelijahuoltotiimin jäsenille sekä kaikille kyselyihini vastanneille opettajille ja opiskelijoille.

1 OHJAUKSEN MERKITYS JA HAASTEET AMMATILISESSA OPPILAITOKSESSA

Kristiina Lappalaisen väitöskirjatutkimuksessa, jossa tutkittiin 143 peruskoulun päättöluokkalaisen siirtymistä perusasteelta toisen asteen opintoihin, saatiin tulokseksi, että tutkituista yli puolella arvioitiin olevan jonkinasteista tuen tarvetta sekä peruskoulussa että toisen asteen koulutuksessa. Paljon tukitarpeita tästä joukosta peruskoulussa oli 20 %:lla ja toisella asteella 10 %:lla. Toisen asteen opiskelijoilla tukitarpeet liittyivät psyykkiseen jaksamiseen motivaation ohella. Hälyttävä tutkimustulos on myös se, että tutkituista ne, joilla oli peruskoulussa paljon tukitarpeita, 65,4 % meni ammatilliseen koulutukseen ja noin 30 % jäi koulutuksen ulkopuolelle. Koulutukseen kiinnittymisen esteinä olivat epäonnistuneet koulukokemukset, negatiivinen minäkuva, motivaatio-ongelmat ja elämän suunnittelun vaikeudet. Kehittämishankkeeni kannalta erityisen mielenkiintoista oli se, että tulosten mukaan opiskelijat itse kokevat tarvitsevansa tukea enemmän kuin koulujen henkilökunta arvioi heidän tarvitsevan. Toinen hälyttävä tutkimustulos liittyy siihen, että tukitarpeiden syyt nähdään edelleen oppilaissa itsessään, eikä mahdollisesti opetusjärjestelyjen toimimattomuudessa tai koulun käytänteiden ontumisessa. Lappalainen käyttää tutkimuksessaan "koulukuntoisuuden" käsitettä, joka viitanee kokonaisvaltaiseen oppijan tukemiseen. Hän kritisoi koulumaailmassa edelleenkin varsin dikotomista työnjakoa aineenopettajien ja oppilashuollon välillä, joka käytännössä ilmenee niin, että useissa oppilaitoksissa koulukuntoisuudesta huolehtiminen "kaatuu" oppilashuoltohenkilöstön niskaan. Lappalainen peräänkuuluttaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä: oppilashuoltohenkilökunnan, aineenopettajien ja tutoropettajien yhteistyötä tulee kehittää. (Lappalainen, 109 - 131, 2001.)

Opinto-ohjauksen tila 2002 - raportin tulosten perusteella perusasteelta toiselle asteelle siirtyminen perustuu usein varsin selkiintymättömille suunnitelmille. Ammatilliset opinnot aloittaneista vain 15 % koki olevansa omalla alallaan, 30 % oli epävarmoja alavalinnasta ja 50 % ei kokenut olevansa omalla alallaan. Tästä voidaan vetää se johtopäätös, että ammatillisen suuntautumisen selkiennyttämiseen tarvitaan ohjaukseen lisää työvälineitä myös toisella asteella. (Numminen & al., 121 - 143, 2002.)

Opetushallituksen ylitarkastaja Kaija Miettinen (Nivelvaiheita-seminaari 5.11.2002) painottaa yhtenä tärkeimmistä ammatillisen koulutuksen tavoitteista nuoren persoonallisuuden kasvua aikuistumisen ja ammatillisen kasvun ohessa. HOJKS (Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma) on tulevaisuuden väline, jolla siirretään myös tietoa asteelta toiselle. Ohjaus tulisi nähdä pitkänä prosessina, eikä kertaluonteisena "tietoiskuna". Nivelvaiheen yhteistyön kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää opiskelijan edun toteutumisessa. Ohjautumisen "pullonkauloina" Miettinen mainitsee opiskelijavalinnat (jos ei varasuunnitelmaa, voi pudota koulutusuralta), koulukuluttuurissa ole-
massa olevat syrjäyttävät rakenteet, opiskelijan näköalattomuus ja motivoimat-
tomuus, nuoruus ja kypsymättömyys, huonot perustaidot sekä kodin tuen
puuttuminen. Lisäksi olisi tärkeää pohtia sitä, mitä koulutus lupaa ja miten yhteiskunta palkitsee kouluttautumista. (Miettinen, 2002.)

Edellä mainittujen tutkimustulosten perusteella huomio kiinnittyy erityisesti kokonaisvaltaisen tuen tärkeyteen opiskelijan ohjaamisessa. Yhteistyön ja verkostojen avulla opiskelijalle olisi taattava mahdollisimman yksilöllistä tukea ja ohjausta varsinkin nivelvaiheiden valintoja tehtäessä. Tutkimustulosten yksi selkeä viesti on myös se, että monelle nuorelle nämä valintatilanteet tulevat liian varhain suhteutettuna nuoren kypsyytteen tehdä oikeita ja perusteltuja valintoja. Ikäkypsyys jää nyky-yhteiskunnan asettamien paineiden ja odotusten jalkoihin - ei ihme, että useat nuoret kokevat ahdistusta heille vielä liian suurien kysymysten edessä. Säännöllisin väliajoin ohjausalalla heitetään ilmaan ajatus välivuodesta niille nuorille, jotka kokevat, etteivät ole valmiita siirtymään toisen asteen opintoihin. "Ammattikymppi" on yksi ratkaisu valinnan tekemisen helpottamiseksi nuorelle. Idea on se, että vuoden aikana nuori voi kokeilla erilaisia ammatillisen koulutuksen aloja ja näiden kokeilujen perusteella tehdä ratkaisunsa siitä, minkä koulutusalan valitsee. En pidä tätä mallia ollenkaan huonona; paitsi että välivuosi tarjoaa ihan oikeita oppimiskokemuksia ja informaatiota, voi se tehdä ihmeitä myös nuoren kasvussa kohti kypsempiä valintoja.

2 SALON KAUPAN JA TERVEYDEN AMMATTIOPISTO (SAKTA)

2.1 Oppilaitoksen kuvaus

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto on toisen asteen ammatillinen oppilaitos, jossa voi suorittaa lähihoitajan, datanomin ja merkonomin perustutkinnot. Lisäksi oppilaitoksessa toimii täydennyskoulutus- ja palveluyksikkö. Oppilaitoksessa voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon myös oppisopimuskoulutuksena. Opiskelupaikkoja perustutkintoon johtavassa koulutuksessa oppilaitoksessa on yhteensä 410, joista kaupan ja hallinnon alan (merkonomit, datanomit) paikkoja on 210 ja sosiaali- ja terveystieteiden paikkoja (lähihoitaja) 200. Opiskelu toteutuu luokattoman mallin mukaisesti niin, että opinnot on jaksotettu 6 - 7 opintoviikon kokonaisuuksiksi, mikä mahdollistaa yksilöllisen ja joustavan opiskelujen suunnittelun ja toteuttamisen. Oppilaitoksen opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa opintoja samanaikaisesti Salon alueen toisen asteen yhteistyökouluissa (lukiot, ammatilliset oppilaitokset). Tämä oppilaitosten välinen yhteistyö lisää opiskelijan valintamahdollisuuksia hänen laatiessaan henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaansa (HOPS) (Opiskelijanopas 2002 - 2003, 2.)

Oppilaitoksen arvot ovat asiakaslähtöisyys ja yhteistoiminnallisuus. Oppilaitoksen asiakkaita ovat opiskelijat, työelämä sekä henkilöstö. Opiskelijalähtöisyys tarkoittaa sitä, että oppilaitoksen oppimisympäristössä pyritään avoimessa vuorovaikutuksessa varmistamaan oppimisen ja opetuksen laatu monipuolisilla opetus- ja ohjausmenetelmin. Jokaisen opiskelijan ammatillista ja persoonallista kasvua tuetaan yksilöllisesti. Opiskelijoilla on myös mahdollisuus osallistua koulutuksen kehittämiseen ja muihin asemaansa olennaisesti vaikuttavien päätösten tekemiseen opiskelija- ja opettajatutoreiden kautta. Muita opiskelijoiden foorumeja oppilaitoksen kehittämistyössä ovat oppilaskunta, opintoyhteistyötoimikunta, laatutiimi sekä viestintätiimi, joissa kaikissa toimii myös opiskelijajäseniä. Työelämlähtöisyys näkyy käytännössä opetussuunnitelmien tavoitteiden ja sisältöjen yhteissuunnitteluna työelämän edustajien kanssa. Lisäksi oppilaitoksen palautejärjestelmän kautta saadaan työelämän näkökulma oppilaitoksen opetustyön ja -toiminnan laatuun. Henkilöstön osaaminen on oppilaitoksen

voimavara. Henkilöstön tukeminen ja vahvuuksien hyödyntäminen edesauttavat oppimista edistävän työympäristön ja työilmapiirin luomisessa. (Opiskelijanopas 2002 - 2003, 6 - 7.)

Yhteistoiminnallisuus liittyy itseohjautuvuuteen, vastuullisuuteen ja sitoutumiseen. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija oppii koulutuksen edessä yhä paremmin soveltamaan omaksumiaan tietoja ja taitoja itsenäisesti muuttuvissa tilanteissa. Opettajan tehtävänä on tukea ja ohjata opiskelijan oppimista ja itseohjautuvuuden kehittymistä. Työ- ja oppimisyhteisön jäsenet ovat vastuullisia oman ja oman ryhmänsä toiminnan laadusta ja huolehtivat annetuista tehtävistä sovittuja aikatauluja noudattaen. Henkilöstö ja opiskelijat toimivat niin, että jokainen Saktan opiskelija saavuttaa parhaan mahdollisen ammattitaidon. (Opiskelijanopas 2002 - 2003, 7.)

2.1.1 Opiskelun keskeytykset ja erot oppilaitoksesta vuosina 2001 ja 2002

Vuoden 2002 tilastojen mukaan oppilaitoksesta oli eronnut kyseisenä vuonna yhteensä 34 opiskelijaa, joista 17 opiskeli kaupan ja hallinnon (KaHa) alalla ja 17 sosiaali- ja terveystalalla (Sote). Keskeytystä oli anonut ja saanut yhteensä 27 opiskelijaa, joista 11 kaupan ja hallinnon ja 16 sosiaali- ja terveystalalla opiskelijaa. Eronneiden tai keskeyttäneiden opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista oppilaitoksen opiskelijoista oli tuolloin 14,5 % (n= 420 opiskelijaa). Oheisesta taulukosta käy ilmi eroamisen tai keskeytyksen syy opiskelijan ilmoittamana.

TAULUKKO 1 Oppilaitoksesta eroamisen / opintojen keskeyttämisen syyt vuonna 2002.

EROAMISEN SYYT v. 2002:	KESKEYTYKSEN SYYT v. 2002:
* motivaation puute (2 / 34),	* raskaus, hoitovapaa (7 / 27)
* toinen opiskelupaikka, sama ala (10 / 34),	* armeija (6 / 27)
* toinen opiskelupaikka, eri ala (8 / 34),	* henkilökohtaiset syyt (12 / 27)
* alan vaihto (2 / 34),	* välivuosi, töihin meno (2 / 27)
* opintojen aloittaminen kesken lukuvuoden liian hankalaa (1 / 34)	
* sairaus (1 / 34),	
* henkilökohtaiset syyt (1 / 34),	
* ei tiedossa (9 / 34)	

Vertailu vuoteen 2001 osoittaa, että oppilaitoksesta eronneiden määrä on laskusuunnassa, mutta toisaalta taas keskeyttäneiden lopullinen määrä lienee kasvusuunnassa, jos vertaa vuoden 2002 keskeyttäneiden määrään. Vuonna 2001 oppilaitoksesta erosi yhteensä 41 opiskelijaa, joista 15 kaupan ja hallinnon ja 26 sosiaali- ja terveystalalla opiskelijaa. Keskeytystä anoi ja sai yhteensä 19 opiskelijaa, joista 11 opiskeli kaupan ja hallinnon alaa ja 8 sosiaali- ja terveystalalla.

Eronneiden tai keskeyttäneiden opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista oppilaitoksen opiskelijoista oli tuolloin 13,3 % (n= 450 opiskelijaa).

TAULUKKO 2 Oppilaitoksesta eroamisen / opintojen keskeyttämisen syyt vuonna 2001.

EROAMISEN SYYT v. 2001:	KESKEYTYKSEN SYYT v. 2001:
* motivaation puute (2 / 41), * oppilaitoksen vaihto (10 / 41), * henk.koht.syyt (1 / 41), * ei tiedossa (9 / 41), * työelämään siirtyminen (3 / 41), * väärä ala (4 / 41), * koulutusalan vaihto (8 / 41), * opintolinjan vaihto (3 / 41), * raskaus (1 / 41)	* raskaus, äitiys (6 / 19) * armeija (3 / 19) * henkilökohtaiset syyt (3 / 19) * välivuosi (1 / 19) * taloudelliset syyt (1 / 19) * motivaation puute (3 / 19) * sairaus (1 / 19) * työ (1 / 19)

2.1.2 Kevään 2002 yhteisvalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden keskiarvotietoja

Kevään 2002 yhteisvalinnassa kaikkien hakijoiden määrä aloituspaikkoihin nähden oli noin 1,6 -kertainen. Eniten ensisijaisia hakijoita suhteessa aloituspaikkamäärään oli datanomi - koulutuksessa (aloituspaikkoja yht. 25, ensisijaisia hakijoita 68). Lähihoitaja - koulutukseen haki ensisijaisesti yhteensä (pk. + yo - pohjaiset hakijat) 99 henkilöä, paikkoja tuolloin tarjolla yhteensä 67. Merkonomikoulutuksen ensisijaisia hakijoita oli yhteensä 58, aloituspaikkoja 48. Viime kevään (2003) yhteishaun luvut eivät olennaisesti poikkea kevään 2002 hakijamääristä. Taulukossa 3 on koottuna 10 alinta keskiarvoa, joilla hyväksyttiin opiskelijaksi SAKTA:een kevään 2002 yhteisvalinnassa.

TAULUKKO 3 Kevään 2002 yhteisvalinta: valittujen opiskelijoiden alimmat keskiarvot.

tutkinto	alin lukuai- neiden ka. pk	alin lukuai- neiden ka. yo	alin kaikkien aineiden ka. pk.	alin kaikkien aineiden ka. yo.
datanomi *	6,3; 6,4; 6,8; 7,05; 7,2; 7,25; 7,8; 7,9; 8,1	6,27; 6,7; 7,6; (vain kolme yo-pohjaista opiskelijaa vastaanotti paikan)	6,7; 6,73; 7,13; 7,3; 7,37; 7,43; 7,63; 7,73; 7,9; 8,03	6,56; 6,83; 7,0; 7,2; 8,0
lähihoitaja*	5,5; 5,8; 5,89; 5,9; 6,0; 6,05; 6,1; 6,2; 6,3; 6,35	5,91; 6,5; 6,64; 7,09; 7,45; 7,67; 7,78; 8,2; 8,27; 8,82	6,23; 6,27; 6,33; 6,36; 6,37; 6,43; 6,44; 6,47; 6,53; 6,57	6,5; 6,8; 6,93; 7,23; 7,31; 7,58; 7,83; 8,0; 8,21; 8,38

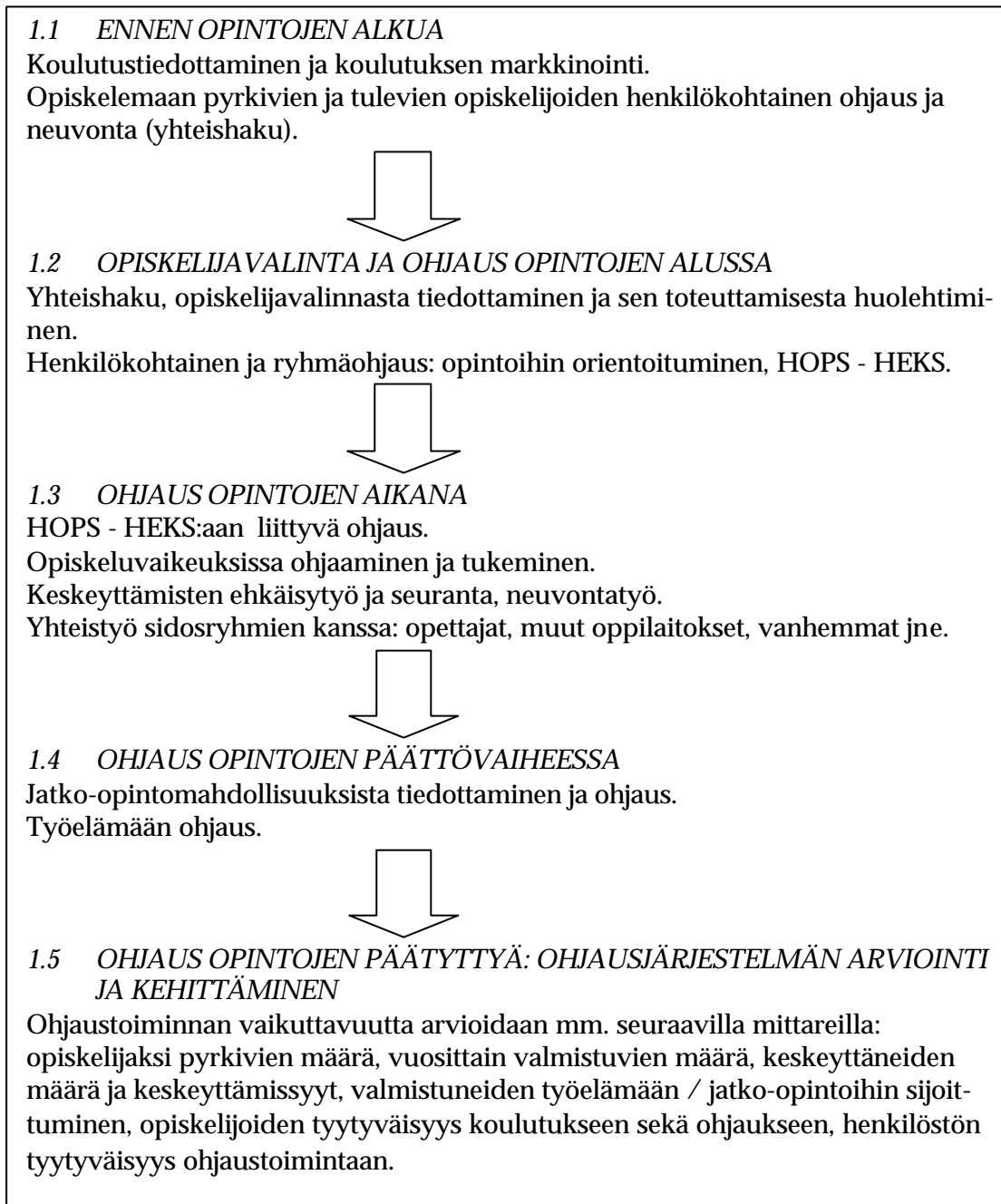
merkonomi	6,25; 6,45; 6,5; 6,55; 6,7; 6,75; 6,82; 6,85; 6,86; 6,89	6,56; 6,75; 6,8; 7,35; 7,5; 7,6; 7,8; 7,9; 8,1	6,73; 6,8; 6,83; 6,93; 6,97; 7,03; 7,06; 7,07; 7,1; 7,13	7,0; 7,23; 7,5; 7,6; 7,67; 7,86; 7,92; 7,93; 8,21

* valintakoeala

Yhteenvedon voi todeta, että erityisesti lähihoitaja-koulutuksen soveltuvuustestien painotus näkyy sisään päässeiden melko alhaisissakin päättötodistusten keskiarvoissa. Toisin sanoen valinnassa korostuu todistusnumeroita enemmän henkilön alalle soveltuvuus, mikä lieneekin perusteltua sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden kohdalla. Kaupan puolella merkonomien kohdalla taas näkyy toisaalta se, että melko heikollakin koulumenestyksellä on mahdollisuus saada opiskelupaikka ja toisaalta nämä sisäänpääsykeskiarvot viestivät myös siitä, että karsintaa ei valintavaiheessa pystytä kovinkaan paljoa tekemään alueella. Huomio kiinnittyy merkonomien kohdalla myös siihen, että lukuaineiden keskiarvot ovat jopa olennaisesti alhaisempia kuin kaikkien aineiden keskiarvot. Opiskelussa tämä näkyy erityisesti teorian tiedon omaksumisen heikkoutena osalla näistä opiskelijoista. Datanomit ovat oma erityisryhmänsä johtuen koulutuksen vetovoimaisuudesta alueella. Tämä näkyy myös alimmissa keskiarvoissa, jotka pääsääntöisesti ovat < 7. Tätä alemmilla keskiarvoilla koulutukseen valikoituneita voidaan todennäköisesti selittää hyvällä valintakoeimenestyksellä sekä alan harrastuneisuudella.

2.2 Oppilaitoksen ohjausjärjestelmä

Ohjauksella pyritään auttamaan opiskelijaa hänen valinnoissaan eri vaiheissa, opinnoissa, henkilökohtaisissa ongelmissa sekä opintososiaalisissa asioissa. Opiskelijan oppimisprosessissa pyritään takaamaan mahdollisuudet yksilöllisiin ja mielekkäisiin valintoihin. Ohjaus on prosessi, joka alkaa jo ennen varsinaisten opintojen aloittamista ja päättyy vasta sen jälkeen, kun opiskelija on jo valmistunut. (OPS, 2002). Kuvio 1 havainnollistaa SAKTA:n ohjausjärjestelmän prosessiluonteisuutta.

KUVIO 1 Sakta:n ohjauspalvelut opintojen eri vaiheissa.

Ohjauspalvelujen pääasiallisia tarjoajia ovat oppilaitoksessa kuraattori-opinto-ohjaaja sekä opettajatutorit. Jokaiselle ryhmälle on nimetty oma opettajatutorinsa, jonka toimenkuvaan kuuluu mm. uusien opiskelijoiden tulohaastattelut, opintoihin orientoitumisessa tukeminen ja tiedottaminen, työssäoppimiseen perehdyttäminen, opiskeluprosessin ja oppimisen ohjaus, Winha-HOPS:n (koulun hallinto-ohjelma) laadinta yhdessä opiskelijan kanssa, HOPS - HEKS:n liittyvä ohjaus. (Sakta:n laatukäsikirja, toimintaohje B 330). Opettajatutor on usein myös kuraattori-opinto-ohjaajan työpari yksittäisten opiskelijoiden tai ryhmien

ohjauksessa ja ongelmien ratkaisussa. Oppilaitoksessa on myös pyritty kannustamaan opettajatutoreita keskinäiseen, koulutusalarajat ylittävään yhteistyöhön tutorointiin liittyvissä kysymyksissä. Yhden konkreettinen foorumin tälle yhteistyölle tarjoaa oppilaitoksen opetustiimin organisoimat opettajatutortreffit, joita järjestetään kunkin ikäluokan opettajatutoreille kerran lukukaudessa. Näiden kokoontumisten tavoitteena on tarjota opettajatutoreille vertaistukea käytännön työssä sekä yhdessä pohtia mm. tutoroinnin kehittämistarpeita.

2.3 Ohjauksen haasteet oppilaitoksessa

Kuluneen lukuvuoden (2002 - 2003) aikana eniten huolta opettajakunnassa on aiheuttanut lisääntyvät opintoihin sitoutumattomuudesta aiheutuvat lieveilmiöt, mm. poissaolot, opintojen hidastuminen, yleinen välinpitämättömyys sekä lyhytjänteisyys. Yhä selvemmin on tiedostettu, että pahimmillaan kesken jäänyt tutkinto aloittaa läpi elämän kestävän syrjäytymiskierteen. Osasyyn ongelmiin muodostavat oppimisvaikeudet, joista osa "paljastuu" vasta toisella asteella. Oppimisvaikeuksien tiedostaminen ja niihin puuttuminen onkin tehostunut lukuvuoden aikana. Osaltaan tätä kehitystä on ollut tukemassa oppilaitoksessa saatavilla olevat luki-opettajan sekä erityisopetuksesta vastaavan opettajan (ERVA) palvelut.

Tammikuussa 2003 tein kyselyn oppilaitoksen opettajille liittyen oppimisen ohjaamiseen ja arviointiin Sakta:ssa (liite 1: "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi Saktassa"). Kyselylomakkeita jaettiin kaiken kaikkiaan 43 kappaletta, joista palautui yhteensä 21 lomaketta. Kyselyn tuloksista on luettavissa mm. seuraavanslaisia koulun arjessa näkyviä ongelmakohtia (ks. myös liite 2: Oppimisen ohjaaminen ja arviointi Salon kaupan ja terveyden ammattiopistossa, kyselyn tulokset):

- Opiskelijoiden nuori ikä (osalla vielä murrosikä) näkyy yleisenä kypsytymättömyytenä ottaa vastuuta opinnoistaan. Ongelmiin puuttuminen vie ajoittain liikaa opetukseen tarkoitettua ajasta.
- Erityisesti opintojen alussa heikot oppimistaidot / tiedonhankintataidot, motivaation puute – oppiminen pinnallista, asioiden sisäistäminen ja soveltaminen käytäntöön hankalaa.
- Tukiovetuspalveluja ei haluta / osata hyödyntää tarpeeksi.
- Työssäoppimisjaksojen ajoitus: ennen käytäntöön lähtemistä hallittava asiat teorian tasolla → aiheuttaa ongelmia.
- Liian suuret opiskelijaryhmät – liian pienet tuntimäärät opittavaan asiaan nähden → oppimisvaje.
- Oppikirjoihin ei haluta investoida.
- Raskaat, teoriapainotteiset koulupäivät.
- Kyky konstruktivistiseen tiedon rakentamiseen (kokonaisuuksien hahmottus) puuttuu.
- Opetussuunnitelmien ongelmallisuus – ei tarjoa riittävästi työkaluja opettajalle opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

- Opintojen liika teoreettisuus.
- Oppilaiden lähtötason jääminen hämärän peittoon opintojen alkuvaiheessa.
- Ryhmien heterogeisuus, nuoruus, kokemattomuus.
- Lähiopetustuntien määrä (=liian vähän).
- Koevastausten heikko taso, kyvyttömyys tiedon analysointiin, laiskuus, motivaation puute.
- Työssäkäynti opiskelun ohessa sillä seurauksella, että niin poissaolojen kuin rästisuoritusten määrä kasvaa.
- Opiskelijoitten suuret tasoerot, jatkuvasti pitäisi eriyttää opetusta, jotteivät heikommalla tippuisi kärryiltä ja toisaalta ”parhaimmat” turhautuisi.
- Osalla opiskelijoista peruskoulun tiedot hataralla pohjalla; heikot ÄI-aidot, lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet, esiintymispelko, opiskelijoiden taloudelliset ongelmat, väsymys ja tehtävien tekemättömyys sekä poissaolot työssäkäynnistä johtuen, oppimateriaalitarjonnan / opetustilojen puutteet sekä osalla opiskelijoista lukivaikeudet hankaloittavat asioiden oppimista.
- Matematiikan jaksotus ongelmallinen – ainetta pitäisi olla tasaisesti jokaisessa jaksossa, nyt oppitunnit kasaantuvat tiettyihin jaksoihin.
- Ikäerot ryhmien sisällä kasvattavat opiskelijoiden välistä kuilua.
- Motivaatio-ongelmat, keskittymisvaikeudet.
- Loogisen ajattelukyvyyn heikkoudet.
- Aineiden teoreettisuus, osalle opiskelijoista tuottaa hankaluuksia hahmottaa.

Kyselyn vastauksista paistaa läpi huoli paitsi opiskelijan myös opettajan jaksamisesta. Jos tavoitteena on laadukas ja yksilöllinen opetus, pystyykö oppilaitos tarjoamaan riittävät resurssit tavoitteeseen pääsemiseksi? Entä miten on huomioitu yksittäisen opettajan jaksaminen yhä problemaattisemman ja heterogeenisemmän opiskelijajoukon kanssa? Kyse on myös rajanvedosta: missä määrin yksittäisen opettajan voidaan vaatia huomioimaan opiskelijan kokonaisuustilanne, minkä verran opettajan oletetaan tietävän esimerkiksi opiskelijan koulumenestyksestä ja tukitarpeista perusteella puhumattakaan opiskelijan henkilökohtaiseen elämään liittyvistä asioista ja tapahtumista, jotka hän tuo mukanaan oppimistilanteeseen? Kun näihin kysymyksiin lisää vielä yleistä oppimisvaikeuksiin ja -häiriöihin liittyvän problematiikan, herää kysymys, estävätkö enää vain luokan seinät kaaoksen oppitunneilla?

Useissa vastauksissa viitataan myös opiskelijoiden heikkoihin oppimistaitoihin sekä motivaation puutteeseen, mistä seurauksena oppiminen jää usein pinnalliseksi. Ongelma todellistuu viimeistään työssäoppimisjaksolla, jossa opiskelijan pitäisi jo pystyä opitun soveltamiseen käytännön tilanteisiin. Motivaation puute voi johtua esimerkiksi siitä, että etenkin ensimmäisen opiskeluvuoden aikana moni nuori vielä hakee paikkaansa omassa ryhmässään sekä miettii vielä oman koulutusvalintansa sopivuutta itselleen. Toisaalta myös perusteella omaksutut oppimismallit voivat jonkun kohdalla olla virheellisiä tai ammatilliseen koulutukseen soveltumattomia. On selvää, että mikäli opiskelija luottaa pelkkään ”ulkolukuun” oppimisessaan, tuloksena ei voi olla muuta kuin

pintaoppimista. Olisi myös tärkeää tiedostaa, että opiskelija tarvitsee ajan lisäksi myös tukea uusien oppimis- ja opiskelumenetelmien sisäistämisessä siirtyessään perusasteelta ammatilliseen koulutukseen. Varsinkin ensimmäisen opiskeluvuoden aikana olisi hyvä säännöllisin väliajoin esimerkiksi opettajatutorin johdolla pysähtyä miettimään omaan oppimiseen liittyviä asioita. Itsearviointitaitojen kehittäminen on olennainen osa tätä prosessia ja myös siihen opiskelija tarvitsee ohjausta ja tukea. Siirtyminen perusasteelta toiselle asteelle on monelle nuorelle jonkinlainen hyppäys tuntemattomaan siitä huolimatta, että teoretieto esimerkiksi itse koulutusalaista on jo jonkin verran omaksuttu valinnan tueksi. Kun tähän yhtälöön lisää vielä monen kohdalla murrosiän myrskyt ja oman identiteetin etsimisen, ei ole ihme, että keskittymiskyky aina välillä kärsii.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN ESITTELY

3.1 Kehittämishankkeen taustaa

Kehittämishankkeen ideointi aloitettiin syksyllä 2002 opetustiimissä, johon itse- ni lisäksi kuuluvat molempien alojen (KaHa, SOTE) koulutusjohtajat sekä yksi sosiaali- ja terveystieteiden ja kaksi kaupan alan opettajatutoria. Tarve yksilöllistä oppimista tukevien menetelmien kehittämiseen ja opintoihin sitoutumisen tu- kemiseen on ilmeinen tämän päivän heterogeenisessä koulussa. Sakta:ssa olimme erityisesti huolissamme poissaolojen määrän kasvusta, rästien kasaan- tumisesta yksittäiselle opiskelijalle sekä yleisesti näkyvillä olevasta kypsy- mättömyydestä ottaa vastuuta opintojen etenemisestä. Myös ammatillisen kasvun tukeminen asetettiin yhdeksi kehittämistyö tavoitteeksi. Nuorten pahoinvoin- nin signaalit velvoittavat meitä myös päivittäiseen nuorten ja myös aikuisten opiskelijoidemme "koulukuntoisuudesta" huolehtimiseen omalta osaltamme (Lappalainen, 2001).

3.2 Kehittämishankkeen eteneminen oppilaitoksessa lv. 2002 - 2003

Taulukossa 4 on esitelty prosessikuvauksen omaisesti kehittämishankkeen ete- nemisvaiheet oppilaitoksessa. Prosessin kehittämisvaihe kesti lukuvuoden 2002 - 2003 ajan ja sen toteuttaminen aloitettiin kuluvana lukuvuonna (2003 - 2004). Oppilaitoksen koko opettajakunnalla oli mahdollisuus vaikuttaa prosessin kul- kuun hankkeen edetessä. Varsinainen suunnittelutyö tehtiin lähinnä opetusti- imin tukemana. Kyselyistä saatiin arvokasta tietoa hankkeen taustalle sekä pe- rusteeksi kehittämistyön tarpeellisuudelle. Keskeisessä asemassa prosessin ede- tessä olivat opettajatutorit, joilta saatu palaute niin kyselyvastausten kuin kes- kustelujenkin muodossa muodostui ensiarvoisen tärkeäksi. Tavoitteena hank- keessa oli luoda mahdollisimman konkreettisia oppimisen ja itsearviointin vä- lineitä opettajatutorin ohjauksen tueksi.

TAULUKKO 4 Kehittämishankkeen eteneminen oppilaitoksessa lv. 2002 - 2003

AIKA	HANKKEEN ETENEMINEN	TOIMIJAT
syys- luku- kausi 2002	Lokakuu: - hankkeen ideointi, yhteistyö opetustiimin ja opiskelija- huoltotyöryhmän kanssa	REHTORI KOULUTUSJOHTAJAT
	Marraskuu: - P99-ryhmälle tehtävän kyselyn ideointi yhteistyössä opet- tajatutorin ja opiskelijan kanssa (kyselylomakkeen testaus) - HOPS - HEKS lomakkeen työstö alkaa	OPETUSTIIMI OPISKELIAHUOLTO TYÖRYHMÄ (RTSOL) OPETTAJATUTORIT
	Joulukuu: - kyselyn toteuttaminen / P99 - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu - "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi" - kyselyn suunnittelu	P99-ryhmän OPETTA- JATUTOR JA OPISKELI- JAT

kevät luku kausi 2003	Tammikuu: - yhteydenotto Rovaniemen terveyst- ja sosiaalialan oppilaitokseen (HOPSIMO - projekti), kokemusten vaihto - P99 kyselyn purku + analyysit, tulosten käsittely opetustiimissä ja kaupan alan osastokokouksessa - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu - "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi" - kyselyn toteutus	RTSOL OPETUSTIIMI OSASTOKOKOUS (KaHa) OPETTAJAT
	Helmikuu: - "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi" - kyselyn purku ja tulosten raportointi - opettajatutoreille tehtävän ohjauskyselyn suunnittelu ja testaus - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu	OPETUSTIIMI OPETTAJATUTORIT
	Maaliskuu: - opettajatutorien kyselyn toteutus + purku - kyselyn tulosten esittely osastokokouksissa (SOTE, KaHa) ja opetustiimissä - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu	OPETTAJATUTORIT OSASTOKOKOUKSET (sote / KaHa) OPETUSTIIMI
	Huhtikuu: - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu - Itsearviointi ja itseohjautuvuus HOPS / HEKS - lomakkeeseen liittyen koulutuspäivän teemana (SOTE) - lomakkeen työstö yhteistyössä opettajien kanssa	OPETUSTIIMI OPETTAJAT (SOTE)
	Toukokuu: - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu - Ammatillisen kasvun portfolion sisältöjen suunnittelu ja käytännön järjestelyt (kansioiden tilaaminen) - HOPS - HEKS - lomakkeen esittely syksyllä 2003 aloitaville opettajatutoreille (6) - Hankkeen ja HOPS / HEKS - lomakkeen esittely kaupan ja hallinnon alan osastokokouksessa	OPETUSTIIMI JOHTOTIIMI VIESTINTÄ VASTAAVA OPETTAJATUTORIT (SOTE + KaHa) OPETTAJAT (KaHa)
	Kesäkuu: - HOPS - HEKS - lomakkeen työstö jatkuu - lomakkeen teknisen toteutuksen suunnittelu, siirtäminen oppilaitoksen intranettiin opiskelijoiden käyttöön - Ammatillisen kasvun portfolion toteutus - kehittämishanke raportin kirjoittaminen	KOULUTUSJOHTAJAT ATK-SUUNNITTELIJAT
SYKSY 2003	- 03- aloittavat uudet opiskelijat ottavat käyttöönsä HOPS - HEKS - lomakkeen sekä aloittavat ammatillisen kasvun portfolion täydentämisen	OPISKELIJAT OPETTAJATUTORIT KURAAATTORI- OPINTO-OHJAAJA ATK-SUUNNITTELIJAT

3.3 Hankkeeseen liittyvät kyselyt ja niiden keskeiset tulokset kehittämishankkeen kannalta

3.3.1 "Oppimiskokemukset ja oppimisprosessit opiskelijauran aikana" - kysely P99-ryhmän opiskelijoille (liitteet 3 ja 4)

Lukuvuoden aikana tein kehittämishankkeeseen liittyen yhteensä 3 kyselytutkimusta, joista yksi tehtiin opiskelijoille (P99), yksi kaikille oppilaitoksen opettajille ("Oppimisen ohjaaminen ja arviointi Salon kaupan ja terveyden ammatitopistossa) ja yksi opettajatutoreille ("Kysely opettajatutoreille").

P99-ryhmän opiskelijat muodostivat lukuvuonna 2002 - 2003 ns. oppimisstudior ryhmän. Tähän ryhmään oli koottuna ne opiskelijat, jotka eivät valmistuneet oppilaitoksesta määräajassa eli keväällä 2002. Syyt opintojen viivästyneeseen on eritelty kyselyn tuloksissa (liite 4) , mutta todettakoon jo tässä vaiheessa, että osalla nämä syyt liittyivät ns. lukiopaketin valintaan Salon alueen toisen asteen jostakin yhteistyölukiosta ja siinä mielessä voidaan puhua perustellusta valmistumisajankohdan myöhästymisestä.

P99-kyselyn keskeisistä tuloksista on tehty graafinen esitys, joka löytyy liitteestä 4. Kyselylomakkeita palautettiin 14 kappaletta (n = 18-20). P99-kyselyn keskeiset tulokset kehittämishankkeen kannalta ovat tiivistettynä seuraavassa luettelossa.

- Vastaajien yllättävän hyvät peruskoulun päättötodistusten keskiarvot (vaihteluväli 7,0 - 8,0)
- Vastaajilla ei mainittavia vaikeuksia peruskoulussa muutenkaan, mitä tulee koulunkäyntiin yleensä (ei lintsasta) käyttäytymiseen, tuntiaktiivisuuteen ja läksyjen tekoon.
- Erityisesti kielet ja matematiikka ovat olleet monelle mieluisia aineita peruskoulussa
- Oppimisvaikeuksia kolmella vastaajalla, 6 / 14 koki, ettei koulu kovinkaan paljon tuossa iässä kiinnostanut
- Vastaajista kahdella jo YO-tutkinto suoritettu, kolme saa tutkinnon valmiiksi keväällä 2003.
- Yhteishaku: 6 + 1 vastaajaa hakenut ykkössijalla silloiseen kauppaoppilaitokseen, 4 + 3 vastaajaa hakenut ykkösenä lukioon; vanhempien vaikutus valintoihin ollut puolella vastaajista suuri, seitsemän vastaajaa ilmoittaa harkinneensa lukio-opintojen yhdistämistä tutkintoonsa jo hakuvaiheessa

Neljäs opiskeluvuosi:

- Syitä opintojen viivästyneeseen vastausten perusteella: laiskuus, motivoimattomuus, työssäkäynti opiskelun ohessa, "liian vapaa oppimisympäristö", lukio-opintojen suorittaminen samanaikaisesti.
- Tärkeät tekijät opintojen loppuun saattamisessa: henkilökohtainen ohjaus, opettajatutorin antama tuki, opettajien välittäminen opiskelijoista, opettajien antama kannustus, kodin tuki, ikä, lintsastusten vähentäminen, oma järkiintyminen.

Kyselyn tulokset viestivät yksilöllisen ohjauksen ja tuen tarpeesta sekä opiskelijoiden kannustamisen tärkeydestä. Myös motivoinnin tärkeys ja siihen panostaminen tulee esiin tuloksesta. On myös paljon asioita, joihin ohjauksella ja

opetuksella emme pysty vaikuttamaan, kuten iän karttumisen mukanaan tuoma kypsyys tai opiskelijan itsensä ilmoittama oma laiskuus syynä opintojen takkuamiseen. Tämänkin ryhmän kohdalla käytäntö on kuitenkin osoittanut, että panostaminen niihin asioihin, joihin meillä on valmiuksia oppilaitoksena, kannattaa. Se näkyi ryhmän yksittäisten opiskelijoiden huimana kehityksenä niin yksilösuoritus- kuin ryhmätasollakin kuluneen lukuvuoden aikana.

3.3.2 "Oppimisen ohjaaminen ja arviointi Salon kaupan ja terveyden ammattiopistossa" -kysely opettajille (liite 1)

Kyselylomake jaettiin talon kaikille opettajille sekä molemmille koulutusjohtajille (n= 43). Määräaikaan mennessä kyselyyn vastauslomakkeita palautettiin yhteensä 21 kpl. Oppimiseen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia kyselyn vastauksen pohjalta käsiteltiin kappaleessa 2.2.1. Tässä käsittelen kyselyn vastuksia liittyen vastuunjakoon sekä oppimisen ohjaamisen kehittämiseen. Olen tehnyt tiivistelmän niistä tuloksista, jotka erityisesti liittyvät kehittämishankkeen aihepiiriin:

- Opiskelijoiden nuori ikä näkyy yleisenä kypsymättömyytenä ottaa vastuuta opinnoistaan.
- Itsearviointitaitojen kehittäminen ja itsearvioinnin lisääminen koko oppimisprosessin aikana olennaista (vastuukysymykset).
- Opetusmenetelmiin / arviointikäytäntöihin toivotaan monipuolisuutta.
- Oppimisen ohjaamiseen toivotaan enemmän vaihtoehtoisten oppimis- ja ohjausmenetelmien hyväksyntää.
- Oppimisen ohjaukseen kaivataan lisää opinto-ohjaajan ja aineenopettajan välistä yhteistyötä.
- Tutorointi ei saisi olla persoonasta kiinni vaan myös siihen tarvitaan yhteisiä pelisääntöjä ja niihin sitoutumista.
- Yhteistyö ryhmän opettajatutorin sekä opinto-ohjaajan ja terveydenhoitajan kanssa hedelmällistä.
- Yleisesti kaivattiin enemmän vastuuta opiskelijalle omasta oppimisestaan.
- Toisaalta peräänkuulutettiin myös aineenopettajan vastuuta oppimisen ohjaamisessa.
- Oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden kohdalla kaivattiin aikaisempaa informaatiota opiskelijoiden taustoista.
- Opiskelijoiden ammatillisen identiteetin rakentaminen aloitettava heti opintojen alussa ts. niveltää opittu asia tulevaan ammattiin ja siinä vaadittaviin taitoihin.
- Opettajatutorin työhön satsattava, on tärkeää, että tutor jaksaa keskustella ja aidosti välittää opiskelijasta.
- Opiskelijan ohjaus realistisiin, omia resurssejaan vastaaviin kurssivalintoihin opintojen aikana tärkeää myönteisten oppimiskokemusten aikaansaamiseksi.

- Yksi kehittämistyön haaste on yksilölliset, todelliset ja toimivat HOPS:t, joissa olisi opiskelijan kannalta oikeasti mahdollisuus valintoihin
- Tarvittaessa aineenopettajalla tulisi olla mahdollisuus opiskelijan taustatietojen tarkistamiseen (mm. hakupaperit, todistukset).
- Erityisopiskelijoista ja heidän tarpeistaan pitäisi tiedottaa enemmän aineenopettajille.
- Tutorointiin ja ammatilliseen kasvuun kaivattiin suunnitelmallisuutta.
- Liika paapominen pitäisi pyrkiä karsimaan.
- Korkea lähituntien määrä auttaa myös opintoihin sitoutumisessa.

3.3.3 "Kysely opettajatutoreille" (liitteet 5 - 6)

Kyselylomakkeita jaettiin 24 opettajatutorille ja vastauslomakkeita palautui minulle yhteensä 21 kappaletta. Vastausten perusteella opettajatutorit kokevat tärkeimmiksi tehtävikseen seuraavat toimenkuvaan liittyvät tehtävät:

- 1) Luottamuksellisen tutorointisuhteen rakentaminen opiskelijaan / ryhmään
- 2) Oppimisen ja opiskeluprosessin ohjaus.
- 3) Opiskelijan oppimiseen liittyvien ongelmien tunnistaminen.
- 4) Opiskelijan auttaminen ongelmissa.

Opettajatutorin ongelmallisimmat toimenkuvaan kuuluvat tehtävät vastausten perusteella luetellaan alla:

- 1) Opiskelijan henkilökohtaisten ongelmien tunnistaminen.
- 2) Opiskelijan ohjaus itseohjautuvuuteen.
- 3) Opiskelijan auttaminen ongelmissa.
- 4) Opiskelijan oppimiseen liittyvien ongelmien tunnistaminen.

Opettajatutorit kokivat, että seuraaviin asioihin he pystyivät opettajatutorina vaikuttamaan eniten:

- 1) Henkilökohtainen ohjaus.
- 2) Luottamuksellisen tutorointisuhteen rakentaminen opiskelijaan / ryhmään
- 3) Oppimisen ja opiskeluprosessin ohjaus.
- 4) Tiedon jakaminen tutkinnon rakenteesta ja sisällöistä.

4 AMMATILLISEN KASVUN JA OPPIMISEN PORTFOLIO

Kehittämistyön tavoitteena oli luoda uusia malleja oppimisen ja ammatillisen kasvun tukemiseen toisella asteella. Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi opilaitoksen käyttöön "Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio", johon liitetään sähköisessä muodossa oleva opiskelijan HOPS (henkilökohtainen opintosuunnitelma) - HEKS (henkilökohtainen kehittymisen suunnitelma). Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio on kooste sellaisista oppimistehtävistä, tapahtumista ja merkittävistä kokemuksista, jotka edustavat monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti opiskelijan oppimista ja ammattiin kasvua. Portfolion sisältö on seuraava:

- I Opetussuunnitelma (tiivistelmä)
- II Winha-tuloste (tutkinnon rakenne)
Opintosuoritusote (päivitetään)
Opintojen korvaavuuteen ja hyväksilukuun liittyvät todistukset
Erytisopetussuunnitelma (HOJKS)
- III Koulu- ja harrastustodistukset
Päättötodistus
muut
Soveltuvuustestin tulos (LH / D)
- IV Työtodistukset
- V Työssäoppiminen
arvioinnit
- VI Ansioluettelo / CV työnhakua varten
- VII - VIII Omat ammatillisen kasvun ja oppimisen kannalta tärkeät tuotokseni opiskeluaikana
- IX Opinnäytetyö
- X HOPS - HEKS tulostettuna

Portfolion koonti kestää koko koulutuksen ajan (2-4 vuotta) eli se rakentuu pikkuhiljaa opintojen edetessä. Henkilökohtainen opiskelu- ja kehitymissuunnitelma (HOPS - HEKS) on keskeinen osa portfoliota ja oppimis- ja ammattiin kasvuprosessia; ydinprosessi, joka sisältää oman kasvun ja kehittymisen suunnittelun ja niissä edistymisen seurannan (itsearviointin).

4.1 Keskeisten käsitteiden määrittely

4.1.1 Portfolio

Portfoliosta voidaan käyttää myös nimitystä ansiokansio, kasvunkansio, oppimissalkku, arviointikansio, työkansio, työnäyteportfolio jne. Nämä suomalaiset käännökset viestittävät portfolion sisällöllistä tarkoitusta portfolion ulkoisesti havaittavien piirteiden ohella. Portfolio-käsitteen merkitystä voidaan syventää tarkastelemalla portfoliota termien kokoelma, väline, prosessi ja tuotos näkökulmasta. Nämä termit heijastavat paitsi portfolion tarkoitusta ja tavoitetta myös portfolion merkityksen ajallista kehittymistä ja laajentumista. (Niikko, 2000, 12.)

Portfolio kokoelmana viittaa siihen, mitä portfolioilla on perinteisesti ymmärretty: erilaisten kirjoitusten kokoelmaa, joka on liitetty lähinnä työelämässä toimiviin henkilöihin. Vähitellen tähän kokoelman keruuseen on yhdistetty tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ja aikaa myöten sen käyttäjiksi työntekijöiden lisäksi on tullut myös lapsia, oppilaita ja opiskelijoita, joita on alettu painottaa portfolion tekijöinä entistä enemmän. Tätä kautta portfolioon kerättävä aineisto on laajentunut opiskelun ja opetuksen alueille. Nykyään portfolio voi olla esimerkiksi opiskelijan tekemistä töistä koostuva opiskelu- tai oppimistehävien kokoelma tai oppimispäiväkirja, joka kertoo opiskelijan työskentelystä, edistymisestä ja saavutuksista yhdellä tai useammalla alueella. Kokoelmasta on käytävä ilmi, että opiskelija tai opettaja on osallistunut sisällön valintaan ja arviointikriteereistä päättämiseen. Lisäksi mukana on oltava itsearviointia ja omia pohdintoja. (Niikko, 2000, 13 – 14.)

Portfolion määrittely välineenä, keinona ja menetelmänä pyrkii kuvaamaan, ilmentämään tai tuomaan esille erilaisia portfolion käyttömahdollisuuksia. Portfolion katsotaan toimivan oppijan ammatillisen ja persoonallisen kasvun välineenä, jossa ammatillisuus suodattuu persoonallisuuden kautta. Portfolio avaa ikkunan tekijänsä kykyihin ja osaamiseen tuottaen myös tekijälleen mielihyvää. Usein portfolio välineeksi määriteltynä sidotaan ammatilliseen kehittymiseen, jolloin portfolio on keino oman ammatillisen kehittymisen seurantaan. Portfolion kautta voi ymmärtää kasvatus- ja oppimisprosesseja sekä oppijan että ryhmän näkökulmasta. Opettajalle portfolio on keino ymmärtää oppimisprosessia yksittäisen oppijan tasolla. Portfolio välineenä auttaa opettajaa ja opiskelijaa yhdessä tarkastelemaan niitä alueita, jotka edellyttävät erityisiä järjestelyjä ja toimenpiteitä oppimistavoitteiden saavuttamiseksi. Portfolion välineellinen tehtävä oppimisessa kytkeytyy myös motivaatioon. Se on keino motivoida oppimaan ja tekemään päätöksiä oman oppimisen suhteen. Lisäksi portfolion avulla voi lisätä itseohjautuvuutta ja autonomisuutta, sillä se auttaa opiskelijaa ymmärtämään omaa oppimistaan ja tarkastelemaan itseohjautuvuutensa ja autonomisuutensa perustavia ominaisuuksia. Portfoliolla pystytään auttamaan oppijaa kehittämään oppimiseensa ja osaamiseensa kohdistuvaa reflektio-

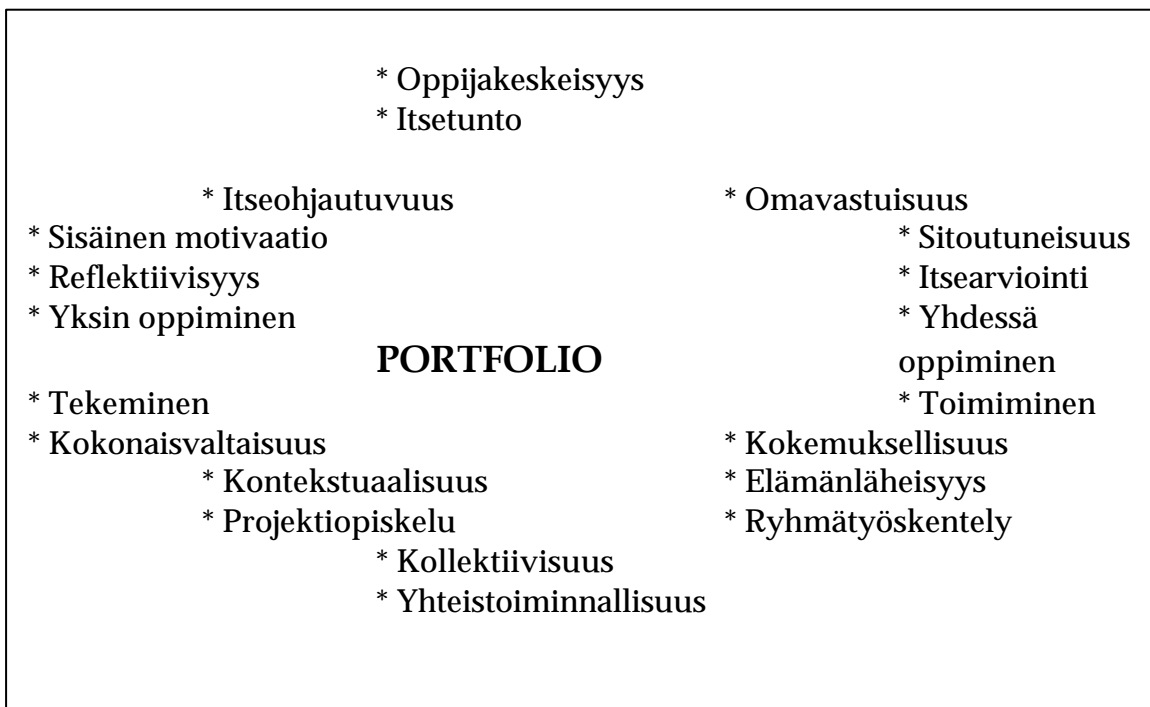
ta. Portfolio sopii hyvin uudenlaiseksi arvioinnin välineeksi. Uudenlaisia arviointimittareita tarvitaan perinteisten testien ja tenttien rinnalle heijastamaan muutoksia. (Niikko, 2000, 15 – 17.)

Portfolio tuotoksena ja osaamisen näyttönä viittaa portfolion käyttöön omien kykyjen esittelyssä. Tällöin portfolio on esitys tekijänsä parhaista töistä ja tuotoksista, jotka portfolion tekijä on valinnut tiettyä tarkoitusta varten (Niikko, 2000, 17.)

Portfolio prosessina viittaa portfolioon arvokkaana uuden luomisen ja kehittämisen prosessina. Portfolio on prosessi, jonka tarkastelu on yhtä tärkeää kuin lopputulos. Se on oppijan kasvun ja oppimisen kuvaamisen prosessi, jossa erilaiset työt kerätään ja valitaan asetetun tavoitteen suunnassa. Portfolio prosessina tarkoittaa myös oppimisen, opettamisen ja kehittymisen tutkimista ja tarkastelua suhteessa menneeseen, nykyiseen ja tulevaan. Portfoliotyöskentelyssä näkyy oppijan oma reflektointi- ja arviointiprosessi sekä tulevien kasvu- ja oppimishaasteiden asettelu. (Niikko 2000, 18 – 19.)

Portfolion määrittäminen näin laajasti kokoelmaksi, sisällöksi, menetelmäksi, välineeksi, tuotokseksi ja prosessiksi tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen käyttöön sekä koulutuksen ja työelämän välisen suhteen tarkasteluun.

Kuviossa 2 on hahmoteltu portfoliotoiminnan taustalla olevia teoreettisia käsitteitä.

KUVIO 2 Portfoliotoiminnan taustalta hahmotettavia teoreettisia käsitteitä (Niikko, 2000, 23.)

4.1.2 HOPS

Markku Aunola (luento 11.8.1999) käsittelee HOPS:aa opetuksen yksilöllistämisen välineenä. Aunolan (1999) mukaan HOPS on enemmänkin ajattelutapa kuin pelkkä yksilöllinen suunnitelma. HOPS voidaan määritellä seuraavasti:

HOPS =

- 1) henkilökohtainen opetussuunnitelma,
- 2) henkilökohtainen opintosuunnitelma,
- 3) henkilökohtainen opiskelusuunnitelma,
- 4) henkilökohtainen oppimissuunnitelma
- 5) henkilökohtainen oppimissopimus (learning contract) ja
- 6) HOPS on oppimis- ja ohjaussopimus.

HOPS:aan liitetään Aunolan mukaan seuraavanlaisia harhaluuloja: HOPS ohimenevänä muoti-ilmionä, opiskelijat eivät ole kypsiä HOPS:n tekemiseen, mahdoton toteuttaa suuressa ryhmässä, HOPS lisää opettajan työtä sekä aiheuttaa turhaa paperisotaa. Aunolan mukaan HOPS voi olla rajattu tai avoin, oppijan tulisi olla oman HOPS:sa subjekti, HOPS:n kautta oppijalla olisi oltava mahdollisuus todelliseen valintojen tekemiseen ja opiskelija tarvitsee ohjausta ja tukea oman HOPS:sa tekemiseen. Jotta HOPS toteutuu on oppilaitoksen huolehdittava siitä, että opetussuunnitelma on myös opiskelijan väline ja että siinä on todellisia valinnan mahdollisuuksia. Tärkeää on myös ohjauksen ja seurannan järjestäminen.

Oppijoiden erilaisuus ja erityistarpeet toimivat opetuksen yksilöllistämisen pohjana. Oppimistyyli, motivaatio, itseohjautuvuuden aste, lahjakkuuden suuntautuminen, erityiset oppimisvaikeudet, kognitiiviset kyvyt ja ominaisuudet sekä persoonallisuus vaihtelevat yksilöstä toiseen. HOPS:n avulla oppimisen tavoitteet selkiintyvät, jolloin niihin myös paremmin sitoudutaan. Hyvässä HOPS:ssa on Aunolan mukaan ainakin seuraavat ominaisuudet: se on helposti muunneltava, työkaluksi kelpaava, tekijänsä näköinen, ymmärrettävä ja realistinen. HOPS on prosessi, jota on seurattava ja arvioitava säännöllisesti. Taulukossa 5 on verrattu rajatun ja avoimen HOPS:n ominaisuuksia.

TAULUKKO 5 Rajattu ja avoin HOPS. (Aunola, 1999.)

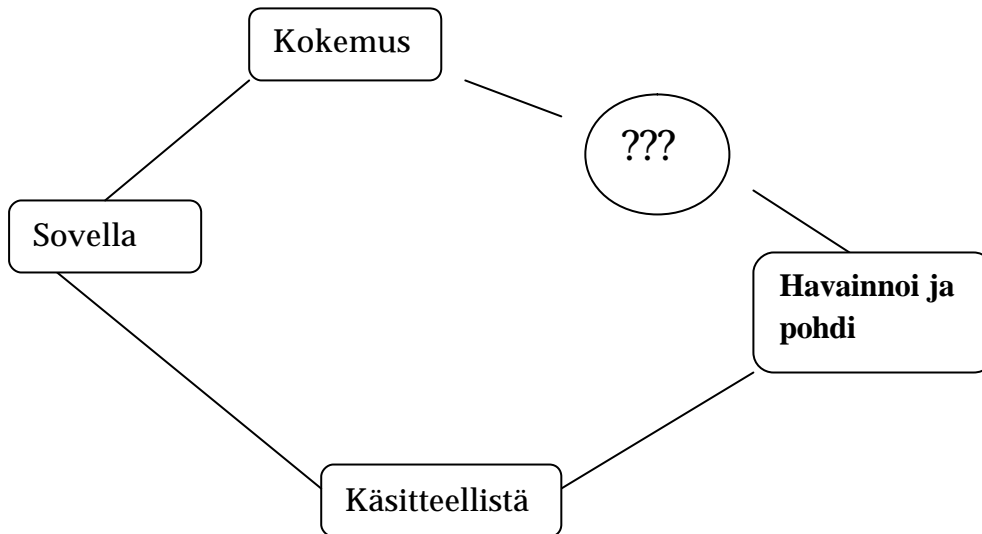
RAJATTU HOPS	AVOIN HOPS
HOPS on konkreettinen suunnitelma.	HOPS on ajattelutapa, joka edellyttää oman oppimisen aktiivista havainnointia.
HOPS on opiskelun alussa laadittava dokumentti.	HOPS on "salkku", jota täytetään erilaisilla työpapereilla opintojen edetessä.
Aiemmat opinnot luetteloidaan kor-	Aiempia opintoja ja niiden osia tarkas-

vaavuuksien selvittämiseksi.	tellaan kriittisesti (mitä todella on opitu, millaisia kokonaisnäkömisiä on syntynyt).
HOPS sisältää suunnitelman opintojen etenemisestä valituista opintokokonaisuuksista ja ajankäytöstä.	HOPS sisältää tulevan ammatin / teollisen toiminnan pääotsikot, ideakokelman tulevaan ammattiin kuuluvista kokonaisuuksista.
HOPS:aa tarkennetaan lähinnä ulkoisista syistä aiheutuvista muutoksista johtuen.	HOPS täydentyä ja laajenee yksilölliseen tavoitteenasetteluun ja tulevan ammatillisuuden määrittelyn myötä.
Opiskelun eteneminen nähdään HOPS:n toteutumisenä, opintosuorituksina mitattuna (kvantitatiivinen arviointi).	Opiskelun eteneminen nähdään oman ajattelutyön syvenemisenä, jota arvioidaan itse ja dialogissa ohjaajien kanssa (kvalitatiivinen arviointi).
HOPS kattaa tutkinto-opiskelun eri jaksoineen.	HOPS on katsaus omaan elinikäiseen kehittämiseen (jatko-opinnot, ammatillinen kehittyminen).
HOPS keskittyy yksilön omaan opiskeluun ja sen suunnitteluun.	HOPS pyrkii kytkemään opiskelijan opinnot myös yhteisöllisiin kehittämistarpeisiin ja suunnitelmiin.

4.1.3 Itsearviointi

Yksilöllinen itsearviointi tarkoittaa oman oppimisen aktiivista seuranta. Itsearviointitaitojen kehittyminen on oppijalle ensisijaista. Itsearviointi toimii myös uudistumisen ja uudistamisen perustana opiskelussa, työssä, erilaisissa muissa osallistumisyhteisöissä ja yksityiselämässä. Se luo pohjan käsitellä myös toisten antamaa palautetta. (Surakka & Poutanen, 1995, 183.)

Oppijalle on tärkeää oppia arvioimaan oman oppimisensa ja työskentelynsä edistymistä. Koulutyössä tämä oppijan suorittaman itsearvioinnin näkökulma jää liian usein syrjään, koska opettaja suorittaa arvioinnin oppijoiden puolesta. Kokonaisvaltaisen oppimisen oppimiskehä oppijan kohdalla katkeaa siinä vaiheessa, kun arviointi siirtyy kokonaan opettajalle. Tätä havainnollistaa seuraava kuvio.

KUVIO 3 Oppimiskehän katkeaminen. (Niikko, 2000, 188.)

Oheista kuviota voi verrata Kolbin (1984) kokemusoppimisen malliin, joka löytyy myös Sakta:n opetussuunnitelmassa opetuksen lähtökohtana tukemassa opiskelijan omaa kasvua. Tavoitteena on opiskelijan oman reflektion kautta syventää oppimista, yhdistää teoriaa ja käytännön tietoa. Jotta tieto muuttuisi sovelluskelpoiseksi toimintaperiaatteeksi, on kokemusta havainnoitava ja analysoitava. Kokemuksen perusteita arvioidaan kriittisesti ja tulkitaan. (Sakta, Opetussuunnitelma, Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja. 2002, 8 - 9.)

Itsearviointi paikantaa oppijan kulloisenkin tilanteen suhteessa tavoitekokonaisuuteen. Se lisää oppijan tietoisuutta omasta oppimisestaan ja antaa mahdollisuuksia sen tietoiseen kehittämiseen (Niikko, 2000, 189.) Boud (1985) on yliopistomaailmaan liittyvien tutkimuksiensa yhteydessä tehnyt itsearvioinnista mm. seuraavanlaisia päätelmiä:

- Itsearviointi on tärkeä taito, joka pitäisi olla jokaisen opiskelijan pääomana. Koululaitos ei edelleenkään kehitä tätä taitoa riittävästi. Itsearvioinnin avulla opiskelija sitoutuu omaan arviointiinsa ja on samanaikaisesti kosketuksissa muiden näkemyksiin ja ratkaisuihin. Tämä muodostaa välttämättömän osan vaikuttavaa oppimisstrategiaa, jonka tavoitteena on kannustaa ja innostaa eteenpäin.
- Itsearviointi sitouttaa opiskelijat asettamaan kriteerit työlleen sekä päättämään oman työnsä tason näiden kriteerien pohjalta.
- Itsearviointia ohjaavien opettajien pitäisi olla sitoutuneita teoreettisiin periaatteisiin ja arvoihin käytännön toimissa. Sitoutuminen ei kuitenkaan automaattisesti takaa ongelmatonta oppimisprosessia. Jokaisen pitäisi selkiyttää oma roolinsa opettajana ja arvioinnin ohjaajana.
- Itsearviointi ei ole parannus olemassa oleviin arvioinnin heikkouksiin tai opetusmetodien vajavaisuuteen, mutta se voi olla alkuna perustavaa laa-

tua olevien kasvatuksellisten kysymysten esiin nousemiseen oppilaitoksessa.

- Itsearviointi-idea on tuotava julki vakuuttavana ja luottamusta herättävänä ilmapiirinä ja toimintatapana, joka tarvitsee järkevät perustelut ja selkeät menettelytavat.
- Kaikenalainen kannustus on välttämätöntä, jotta yhteistyö itsearviointiohjelmassa toimii. Opiskelija tarvitsee huolellisen selvittelyn käytettävistä arviointikriteereistä (tasokuvauksista). Näiden kriteerien on oltava täysin yksiselitteisiä ja yhteisesti hyväksytyjä.
- Mitä tutummaksi itsearviointi oppijoille tulee, sitä enemmän hyötyä ja menestystä se todennäköisesti tuottaa työelämässä ja myöhemmissä opinnoissa. (Hänninen, 1994, 48 – 50.)

4.2 Henkilökohtainen opiskelu- ja kehityssuunnitelma HOPS - HEKS osana ammatillisen kasvun portfoliota (liite 7)

Opiskelijan yksilöllistä oppimista ja ammattiin kasvamista itsearviointitaitojen kehittämisen kautta tukee ammatillisen kasvun portfolioon liitettävä oma henkilökohtainen opiskelu- ja kehityssuunnitelma (HOPS - HEKS). Opiskelijan oma HOPS - HEKS -suunnitelma on henkilökohtainen ja toimii opiskelijan itsearviointi-työvälineenä ammatillisessa ja persoonallisessa kasvussa. Suunnitelma täydentyy ja laajentuu opintojen edetessä yksilöllisten tavoitteiden ja ammattikuvan hahmottumisen myötä. HOPS - HEKS tavoitteena on edesauttaa opiskeluun sitoutumista ja vastuun ottamista omasta opiskelusta.

Sähköinen HOPS - HEKS- malli löytyy tallennettuna oppilaitoksen sivuilta (www.sakta.fi). HOPS - HEKS:n täyttäminen aloitetaan tutortuntien yhteydessä, jolloin opettajatutorin tukena ovat tarvittaessa opinto-ohjaaja sekä ATK-opettaja. Opiskelijalle opetetaan HOPS - HEKS:n täyttäminen ja sen tallentaminen opiskelijan omalle Z-asetelmalle. Z - asetelmalle talletettua HOPS - HEKS:ää pääsee tutkimaan opiskelijan lisäksi opettaja- / yksilötutor sekä kuraattori-opinto-ohjaaja. Opiskelija täydentää HOPS - HEKS:ään koko koulutuksen ajan (2-4 v). HOPS - HEKS - suunnitelma liitetään opiskelijan ammatillisen kasvun portfolioon. HOPS - HEKS -suunnitelma on osa "Minä oppijana 1,5 ov." (Sote) / "Ammatillinen kasvu ja kehitys, 2 ov." (KaHa) - opintojaksoa, joka arvioidaan HOPS - HEKS -suunnitelman valmistuttua eli opintojen päättövaiheessa.

Liitteessä 7 on esitelty sosiaali- ja terveysalan HOPS - HEKS - lomake. Kaupan ja hallinnon alan HOPS - HEKS - lomakkeet perustuvat samaan rakenteeseen. Opiskelijan ohje itsearviointiin löytyy liitteestä 8.

4.3 Portfolio ja HOPS - HEKS opiskelijan näkökulmasta tarkasteltuna

Osa opiskelijoista on tutustunut portfolio-työskentelyyn jo perusasteella, osa lukio-opinnoissa. Itsearviointikin on osalle tuttua, tosin se on jäänyt usein pelkän numeroarvioinnin tasolle eli opiskelijaa on pyydetty itse numeroin arvioimaan omaa osaamistaan tietyn kurssin jälkeen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna HOPS - HEKS voi osoittautua osalle opiskelijoista jopa ylivoimaiseksikin toteuttaa alkuperäisen idean mukaan. Tämän asian tiedostaminen ja myöntäminen velvoittaa toisaalta myös ohjaukseen panostamista. Emme voi olettaa, että opiskelija ikään kuin itseohjautuvasti "selviytyisi" portfolion kokoamisesta saatikka oman HOPS - HEKS - suunnitelmansa kirjoittamisesta. Tähän opiskelija tarvitsee opettajatutorin ja myös oman opiskeluryhmänsä tukea ja ohjausta.

Ideaalimallissa HOPS - HEKS - suunnitelmaan palattaisiin ohjatusti opettajatutorin johdolla ensimmäisen lukuvuoden aikana vähintään kaksi kertaa kunkin jakson aikana, alussa ja lopussa. Jakson alussa opiskelija määrittää omia tavoitteitaan oppiaineittain ko. jakson aikana toteutettavista opintojaksoista ja jakson loppupuolella katsottaisiin, miten asetettuja tavoitteita on saavutettu. Lisäksi pohdittaisiin myös ryhmässä, mitkä asiat edesauttoivat tavoitteeseen pääsemistä ja toisaalta myös sitä, miksei johonkin tavoitteeseen ei päästy. Ryhmätilanteissa olisi hyvä oppimisen lisäksi pohtia myös ammatilliseen kasvuun liittyviä kysymyksiä, joita löytyy myös HOPS - HEKS - suunnitelmassa osiosta B. Näin tuettaisiin ammatillisen identiteetin kehittymistä opintojen aikana ja sitä kautta ammatillisen kasvun tavoite tulisi lähemmäksi.

Portfolio on tässä mallissa tavallaan yläkäsite, jonka sisältä HOPS - HEKS löytyy. Portfoliotyöskentely tukee omalta osaltaan opiskelijaa myös HOPS - HEKS - suunnitelman täydentämisessä. Löytyyhän portfoliotoiminnan taustalta Niikon (2000) mukaan mm. sellaisia teoreettisia käsitteitä kuin oppijakeskeisyys, itseohjautuvuus, sisäinen motivaatio, kontekstuaalisuus, omavastuu, sitoutuneisuus ja itsearviointi. Nämä käsitteet voidaan liittää myös HOPS - HEKS - suunnitelman työstämiseen.

Tavoitteena HOPS -HEKS - työskentelyssä on Aunolan (1999) mallin mukainen avoin HOPS, jossa keskeinen rooli on opiskelijan omalla havainnoinnilla. Prosessin edetessä opiskelijan tulisi hahmottaa omaan tutkintoonsa liittyvät opintokokonaisuudet, niiden osat sekä opintojaksot osana suurempaa kokonaisuutta, jonka koko tutkinto muodostaa. Tämä osien ja kokonaisuuksien hahmottaminen ja niiden sisäistäminen tukee opiskelijan oppimisen lisäksi hänen ammatillista kasvuaan ja ammatillisen identiteetin kehittymistä. Tavoitteenasettelu lähtee oppijasta, ei ulkoa päin määriteltynä, jolloin myös sitoutuminen tavoitteeseen pääsemiseksi on todellinen. Oppimisen etenemisen arvioinnissa itsearviointiosuus kasvaa ammatillisen kasvun myötä. Itsearviointitaitojen kehittämisessä ohjaajalta (opettajatutor) sekä ryhmältä saatu tuki on avainasemassa. Taitojen kehittyminen perustuu dialogiin oppijan ja ohjaajan / ryhmän

välillä. Opintojen alkuvaiheessa tätä dialogia tarvitaan luonnollisesti enemmän, jotta opiskelija pystyy sisäistämään HOPS - HEKS - suunnitelmaan liittyvät työskentelytavat itsenäisen työskentelynsä perustaksi.

5 POHDINTA

Kehittämishankkeen taustalla oli tarve uusien menetelmien kehittämiseen oppimisen ohjauksessa ja opintoihin sitouttamisessa. Pohjan kehittämistyölle loivat kyselyt, joita tehtiin opettajille, opettajatutoreille sekä opiskelijoille. Keskeinen toimija hankkeen suunnittelussa ja etenemisessä oli oppilaitoksen opetustiimi, jonka jäsenten ammattitaitoa hyödynnettiin prosessin eri vaiheissa. Kyselyjen perusteella päädyttiin toteuttamaan oppilaitoksessa "Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio", johon sisällytettiin opiskelijan henkilökohtainen oppimisen ja kehittymisen suunnitelma HOPS - HEKS. Tavoitteena portfolio- sekä HOPS - HEKS - työskentelyssä on itsearviointitaitojen kehittymisen ja ammatillisen kasvun myötä lisääntynyt opintoihin sitoutuminen. Portfolio ja HOPS - HEKS toimii myös opettajatutorin tukena opiskelijan ohjauksessa niin henkilökohtaisella kuin ryhmän tasolla ja opettajatutorin työvälineenä yksittäisen opiskelijan opintojen edistymisen seurannassa.

HOPS -HEKS sekä "Ammatillisen kasvun ja oppimisen portfolio" otettiin oppilaitoksessa käyttöön elokuussa 2003. Jokainen uusi opiskelija sain opintojen alussa oman kansionsa sekä levykkeen HOPS -HEKS:n varmuuskopiota varten. Opettajatutorit (6 kpl) perehtyivät ensimmäisen kerran HOPS - HEKS:n käyttöön jo toukokuussa 2003, mutta päivitystä tarvittiin elo - syyskuun aikana. Eniten opettajatutoreiden keskuudessa epärointiä aiheuttivat HOPS - HEKS:aan liittyvä tekninen puoli eli miten opiskelijaa ohjataan tallentamaan oma suunnitelmansa omaan henkilökohtaiseen kansioonsa oppilaitoksen verkkoon, miten opettajatutor itse pystyy hyödyntämään yksittäisen opiskelijan suunnitelmaa omassa ohjauksessaan, miten omat tietotekniikkataidot riittävät ylipäätään. Lisäksi alkuvaihetta leimasi pelko "lisätöistä" jo valmiiksi ylikuormitetulle opettajalle ja osittain ainakin havaittavissa oli jonkinlaista muutosvastarinnaksi luokiteltavaa ilmapiiriä, mikä sinänsä kuuluu asiaan.

Opiskelijoiden reaktiot HOPS - HEKS:aa kohtaan olivat kaksijakoiset. Hämmennystä aiheutti ohjeiden ja opastuksen puutteellisuus, mutta toisaalta moni uusi opiskelija koki jo pelkästään tietokonetyöskentelyn mielekkääksi ja motivoivaksi. Yksittäisiä kommentteja olen saanut sekä positiivisia että negatiivisia asiaan liittyen. Olen ollut itse opastamassa paitsi opettajatutoreita myös aloittavia ryhmiä HOPS - HEKS:n sekä portfolion käytössä. Tekniset "ongelmat" on tällä hetkellä toivon mukaan ohitettu ja pääsemme keskittymään suunnitelman sisältöihin. Suunnitelman idean selkiintymiseen tarvitaan aikaa ja ennen kaikkea ohjausta, jonka antamisessa opettajatutor on keskeisessä roolissa. Seuraan prosessin etenemistä eri ryhmissä lukuvuoden aikana ja olen opettajatutoreiden tukena opiskelijoiden ohjaamisessa suunnitelmaa täytettäessä. Lukuvuoden lopussa on tarkoitus pohtia yhdessä HOPS - HEKS:n toimivuutta ja sopivuutta itsearviointitaitojen kehittämisessä sekä ammatillisessa kasvussa. Myös opiskelijoilta tullaan kysymään palautetta kokemuksistaan lukuvuoden aikana.

HOPS - HEKS ja portfolio on vain yksi keino monien joukossa vaikuttaa opiskelijan oppimisen laatuun ja oppimisen kokemuksiin ammatillisessa koulutuksessa. Sen tarkoituksena on myös toimia opiskelijan ohjauksen tukena opettajatutorin työssä. Ammatillinen kasvu ja opintoihin sitoutuminen ovat käsitteinä moniselitteisiä ja laajoja, joten on myös monia eri tapoja suhtautua näiden ominaisuuksien kehittämistyöhön. Tärkeintä on mielestäni se, että näiden asioiden merkitys tiedostetaan oppilaitoksessa ja että niihin kiinnitetään huomiota oppimisprosesseissa. Yhtä tärkeää on ohjauksen tarpeen tiedostaminen ja siihen resursointi. Ohjaustyö on nykyään moniammatillista, siihen tarvitaan koko työyhteisön ja myös sidosryhmien yhteistyötä. Opinto-ohjaaja yksin tai opettajatutor yksin ei pysty vastaamaan oppijoiden ohjaustarpeeseen vaan tarvitaan dialogia näiden kahden välillä. Keskeisiä toimijoita tässä kuviossa ovat lisäksi aineenopettajat, joiden "tuntosarvien" soisi myös olevan pystyssä opetustilanteissa erilaisten oppijoiden tarpeiden paikallistamisessa. Ei myöskään pidä unohtaa kaiken lähtökohtaa eli opiskelijaa. Vaikka useimmiten kohtaammekin hänet ryhmän jäsenenä, meidän pitäisi pystyä myös huomioimaan hänet yksilönä omine oppimiskokemuksineen ja -tarpeineen.

Johdannossa nostin esille resurssien riittävyyden sekä opettajien jaksamisen nykykoulussa. Kehittämishankkeeni edetessä nämä kysymykset ovat useaan otteeseen nousseet pintaan, osittain myös hankkeeseeni liittyen. Mistä resurssit ohjaukseen? Miten opettajatutor tai aineenopettaja jaksaa ryhmänsä kanssa, mikäli jokaisella ryhmän reilulla 20 oppilaalla on omat yksilölliset tavat oppia, jotka pitäisi ottaa huomioon opetustilanteessa? Kuinka pitkälle käytännön työssä opetusta voi eriyttää oppijoiden mukaan niin, että opettaja ei näänny valtaavan yksilöllistämisen tarpeen alle? Kaikki nämä kysymykset on tärkeää nostaa esille kehittämistyön yhteydessä. Paineet uusien, tehokkaampien menetelmien kehittämiseksi lisääntyvät heterogeenistuvan opiskelijajoukon myötä ja ympäröivän yhteiskunnan monimuotoistuesssa. Kehittämistyöstä ei kuitenkaan pitäisi tulla itseisarvo, kehitetään kehittämisen vuoksi. Tarvitaan paitsi konkreettisia välineitä oppijoiden ohjaustarpeisiin vastaamaan, myös resursseja näiden välineiden kehittämiseen ja käyttöön.

LÄHTEET

Aunola, M. 1999. HOPS opetuksen yksilöllistämisen välineenä. Luento. HAMK 11.8.1999.

Engeström, Y. 1995. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Hänninen, R. 1994. Itsestään selvä itsearviointi. Itsearviointin kehittyminen ammattiin valmistumisen näkökulmasta. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Lappalainen, K. 2001. Yläasteelta eteenpäin. Oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Joensuun yliopisto.

Niikko, A. 2000. Portfolio oppimisen avartajana. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheessa. Helsinki: Yliopistopaino.

OPH. 2003. HOPSIMO 1.1.2001 - 31.12.2002. Opetusmenetelmien yksilöllistämisen. Loppuraportti 31.1.2003.

OPH, "Nivelvaiheita" - seminaari. Helsinki 5.11.2002. (yliassistentti Kristiina Lappalainen, Joensuun yliopisto; ylitarkastaja Kaija Miettinen, OPH; erityisluokanopettaja Kalle Ohma, Valkeakoski; opetusneuvos Ulla Numminen, OPH; rehtori, opinto-ohjaaja Annika Hongisto, Turun Normaali-koulu.

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto. 2002. Laatukäsikirja.

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto. 2002. Opiskelijanopas 2002 - 2003.

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto. 2002. Opetussuunnitelma.

Liiketalouden perustutkinto, merkonomi 120 ov.

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto. 2002. Opetussuunnitelma. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto, lähihoitaja 120 ov.

Salon kaupan ja terveyden ammattiopisto. 2002. Opetussuunnitelma. Tietojenkäsittelyn perustutkinto, datanomi 120 ov.

Surakka, T. & Poutanen, K. (toim.) 1995. Suuntaa ja sykettä oppimiseen. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Anne Juuso

19.4. 2003

OPPIMISEN OHJAAMINEN JA ARVIOINTI SALON KAUPAN JA TERVEYDEN AMMAT-
TIOPISTOSSA (SAKTA) / SOTE

Kyselylomake jaettiin kaikille talossa toimiville opettajille sekä molemmille koulutusjohtajille (n= 43). Kyselylomakkeen kysymykset olivat:

1. Millaisia oppimiseen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia liittyy opettamaasi aineeseen / aineisiin?
2. Miten sinun mielestäsi tulisi jakaa vastuuta (työnjako) opiskelijan oppimisen ohjauk-
sa ja arvioinnissa? Toimiiko Saktassa?
3. Miten oppimisen ohjaamista sinun mielestäsi voitaisiin Saktassa kehittää?

Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi 21 henkilöä.

1. OPPIMISEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET JA ONGELMAT ERI AINEISSA, SOTE

- Opiskelijoiden nuori ikä (osalla vielä murrosikä) näkyy yleisenä kypsymättömyytenä ottaa vastuuta opinnoistaan. Ongelmiin puuttuminen vie ajoittain liikaa opetukseen tarkoitettua ajasta.
- Erityisesti opintojen alussa heikot oppimistaidot / tiedonhankintataidot, motivaation puute – oppiminen pinnallista, asioitten sisäistäminen ja soveltaminen käytäntöön hankalaa.
- Tukiopetuspalveluja ei haluta / osata hyödyntää tarpeeksi.
- Työssäoppimisjaksojen ajoitus: ennen käytäntöön lähtemistä hallittava asiat teorian tasolla → aiheuttaa ongelmia.
- Liian suuret opiskelijaryhmät – liian pienet tuntimäärät opittavaan asiaan nähden → oppimisvaje.
- Oppikirjoihin ei haluta investoida.
- Raskaat, teoriapainotteiset koulupäivät.

2. VASTUUNJAKOON LIITTYVÄT AJATUKSET / IDEAT, SOTE

- Itsearviointitaitojen kehittäminen ja itsearvioinnin lisääminen koko oppimisprosessin aikana olennaista (vastuukysymykset).
- Opetusmenetelmiin / arviointikäytäntöihin toivotaan monipuolisuutta.
- Aineenopettaja vastaa omaan aineeseensa liittyvästä ohjauksesta, yksilötutor seuraa ja arvioi opintojen etenemistä kokonaisuudessaan.
- Lisää yhteisvastuullisuutta ohjaukseen ja arviointiin: toimintakäytäntöjen yhtenäistäminen.
- Oppimisen ohjaamiseen toivottiin enemmän vaihtoehtoisten oppimis- ja ohjausmenetelmien hyväksyntää.

- Vuorovaikutus opettajan ja opiskelijan välillä jää liian usein yksisuuntaiseksi opettajalta opiskelijalle, ei vastavuoroisuutta.

3. OPPIMISEN OHJAAMISEN KEHITTÄMISIDEAT, SOTE

- Koko opettajakunnan perehdyttäminen ohjauksen eri muotoihin talon sisäisessä koulutuksessa.
- Itsearviointitaitojen kehittäminen, lukutekniikan ja loogisen esittämistavan harjoitusten lisääminen sekä opitun kertaus.

OPPIMISEN OHJAAMINEN JA ARVIOINTI SALON KAUPAN JA TERVEYDEN AMMATIIOPISTOSSA (SAKTA) / KAHA

1. OPPIMISEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET JA ONGELMAT ERI AINEISSA, KAHA:

- Kyky konstruktivistiseen tiedon rakentamiseen (kokonaisuuksien hahmotus).
- Opetussuunnitelmien ongelmallisuus – ei tarjoa riittävästi työkaluja opettajalle opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.
- Opintojen liika teoreettisuus.
- Oppilaiden lähtötason jääminen hämärän peittoon opintojen alkuvaiheessa.
- Ryhmien heterogeenisyys, nuoruus, kokemattomuus.
- Lähiopetustuntien määrä (=liian vähän).
- Koevastausten heikko taso, kyvyttömyys tiedon analysointiin, laiskuus, motivaation puute.
- Työssäkäynti opiskelun ohessa sillä seurauksella, että niin poissaolojen kuin rästisuorituksen määrä kasvaa.

2. VASTUUNJAKOON LIITTYVÄT AJATUKSET / IDEAT, KAHA

- Oppimisen ohjaukseen kaivataan lisää opinto-ohjaajan ja aineenopettajan välistä yhteistyötä (ongelmatapaukset) sekä opettajatutoreitten yhteistyön lisäämistä.
- Enemmän tukea aineenopettajalle varsinkin erityisopiskelijoiden kohdalla.
- Parantamisen varaa yhteisten pelisääntöjen ja arviointikriteerien noudattamisessa sekä opettajien välisessä yhteistyössä.
- Tutorointi ei saisi olla persoonasta kiinni vaan myös siihen tarvitaan yhteisiä pelisääntöjä ja niihin sitoutumista.
- Tiedottaminen aineenopettajalta opettajatutorille ei toimi riittävän hyvin.
- OPS:en pirstaleisuus aiheuttaa sen, että opettajan ajasta kuluu aivan liian paljon ohjaukseen.
- Kenen vastuulla opiskelijan ”potkiminen” eteenpäin?

3. OPPIMISEN OHJAAMISEN KEHITTÄMISIDEAT, KAHA

- ❑ Opiskelijoiden ammatillisen identiteetin rakentaminen aloitettava heti opintojen alussa ts. niveltää opittu asia tulevaan ammattiin ja siinä vaadittaviin taitoihin.
- ❑ Miten selviydyimme jatkossakin tarjoamaan laadukkaan oppimisympäristön oppilasmäärin kasvaessa ja lähiopetustuntimäärien pienentyessä?
- ❑ Opettajatutorin työhön satsattava, on tärkeää, että tutor jaksaa keskustella ja aidosti välittää opiskelijasta.
- ❑ Opiskelijan ohjaus realistisiin, omia resurssejaan vastaaviin kurssivalintoihin opintojen aikana tärkeää myönteisten oppimiskokemusten aikaansaamiseksi.
- ❑ Opettajatutorit tarvitsevat kipeästi koulutusta oppimisen ohjaamiseen.
- ❑ Opiskelutekniikan ja oppimisen kursseja opettajille talon sisällä.
- ❑ Yhteistyö työelämän kanssa saisi olla tiiviimpää, esim. opintokäynnit.
- ❑ YKSILÖLLISET, TODELLISET JA TOIMIVAT HOPSit, JOISSA OLISI OPISKELIJAN KANNALTA OIKEASTI MAHDOLLISUUS VALINTOIHIIN ON YKSI KEHITTÄMISTYÖN HAASTE.
- ❑ Ns. hyvien opiskelijoiden kannustamista ei saa unohtaa, myös heille kyettävä tarjoamaan riittävän haasteellisia oppimistehtäviä turhautumisen ehkäisemiseksi.

1. OPPIMISEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET JA ONGELMAT ERI AINEISSA/ YHTEISET AI-NEET

- ❑ Opiskelijoitten suuret tasoerot, jatkuvasti pitäisi eriyttää opetusta, jotteivät heikommat tip-puisi kärryiltä ja toisaalta ”parhaimmat” turhautuisi.
- ❑ Osalla opiskelijoista peruskoulun tiedot hataralla pohjalla; heikot ÄI-taidot, lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet, esiintymispelko, opiskelijoiden taloudelliset ongelmat, väsymys ja tehtävien tekemättömyys sekä poissaolot työssäkäynnistä johtuen, oppimateriaalitarjonnan / opetustilojen puutteet sekä osalla opiskelijoista lukivaikeudet hankaloittavat asioiden op-pimista.
- ❑ Matematiikan jaksotus ongelmallinen – ainetta pitäisi olla tasaisesti jokaisessa jaksossa, nyt opitunnit kasaantuvat tiettyihin jaksoihin.
- ❑ Ikäerot ryhmien sisällä kasvattavat opiskelijoiden välistä kuilua.
- ❑ Motivaatio-ongelmat, keskittymisvaikeudet.
- ❑ Loogisen ajattelukyvyyn heikkoudet.
- ❑ Aineiden teoreettisuus, osalle opiskelijoista tuottaa hankaluuksia hahmottaa.

2. VASTUUNJAKOON LIITTYVÄT AJATUKSET / IDEAT, YHTEISET AINEET

- ❑ Yhteistyö ryhmän opettajatutorin sekä opinto-ohjaajan ja terveydenhoitajan kanssa hedelmällistä.
- ❑ Yleisesti kaivattiin enemmän vastuuta opiskelijalle omasta oppimisestaan.
- ❑ Toisaalta peräänkuulutettiin myös aineenopettajan vastuuta oppimisen ohjaamisessa.
- ❑ Oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden kohdalla kaivattiin aikaisempaa informaatiota opiskelijoiden taustoista.

3. OPPIMISEN OHJAAMISEN KEHITTÄMISIDEAT, YHTEISET AINEET

- ❑ Tarvittaessa aineenopettajalla tulisi olla mahdollisuus opiskelijan taustatietojen tarkistamiseen (mm. hakupaperit, todistukset).
- ❑ Erityisopiskelijoista ja heidän tarpeistaan pitäisi tiedottaa enemmän aineenopettajille.
- ❑ Tutorointiin ja ammatilliseen kasvuun kaivattiin suunnitelmallisuutta.
- ❑ Liika paapominen pitäisi pyrkiä karsimaan.
- ❑ Korkea lähituntien määrä auttaa myös opintoihin sitoutumisessa.
- ❑ Pajakoulun edelleen kehittäminen sekä mahdollisen oppimisklinikan perustaminen esitettiin myös mahdollisina kehittämisalueina.

**KYSELY P99-RYHMÄN OPISKELIJOILLE:
OPPIMISKOKEMUKSET JA OPPIMISPROSESSIT OPISKELIJAJURAN AI-
KANA**

HUOM! Kysely on luottamuksellinen. Vastaa kyselyyn nimettömänä, joten henkilöllisyytesi ei tule ilmi kyselyn tulosten raportoinnissa. Vastaathan rehellisesti!

vastaajan tiedot

1. sukupuoli: (x) ___ mies _____ nainen
2. ikä: _____ vuotta
3. peruskoulu (luokat 7-9): _____ yläaste
4. peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (noin): _____
5. vapautukset: aine / aineet: _____ 6. mukautukset: aine / ai-
neet: _____
7. Olen suorittanut lukio-opintoja merkonomin tutkinnon ohessa(x) ___kyllä ___ei
8. Ylioppilastutkinto valmis (x): __ kevät 2002 __ kevät 2003 __ kevät 2004 __ muu aika: _____

I OPINTOPOLKU / Peruskoulukokemukset:

9. Millainen oppilas olit omasta mielestäsi peruskoulussa (yläaste), arvioi itseäsi kuvaavia ominaisuuksia ympäröimällä mielestäsi sopivin vaihtoehto:

ASTEIKKO:

1= ei tärkeä ("ominaisuus ei kuvaa minua ollenkaan") 2= melko tärkeä ("kuvaa minua jonkin verran"), 3 = tärkeä, 4= hyvin tärkeä, 5= erittäin tärkeä ("ominaisuus kuvaa minua erittäin hyvin")

	"ei tärkeä"		"tärkeä" "erittäin tärkeä"		
a) tein läksyt	1	2	3	4	5
b) hiljainen	1	2	3	4	5
c) viittasin tunnilla	1	2	3	4	5
d) pidin kielistä	1	2	3	4	5
e) open suosikki	1	2	3	4	5
f) paljon kavereita	1	2	3	4	5
g) pidin matematiikasta	1	2	3	4	5
h) kovis	1	2	3	4	5
i) murrosikäinen	1	2	3	4	5
j) tyhmä	1	2	3	4	5
k) häirikkö	1	2	3	4	5
l) lintsaaja	1	2	3	4	5
m) koulukiusaaja	1	2	3	4	5
n) koulukiusattu	1	2	3	4	5
o) koulu ei kiinnostanut	1	2	3	4	5
p) paljon harrastuksia	1	2	3	4	5

q) ei kotiintuloaikoja	1	2	3	4	5
r) yksinäinen	1	2	3	4	5
s) kotona ongelmia	1	2	3	4	5
t) oppimisvaikeuksia	1	2	3	4	5

II NIVELVAIHE: Yhteishaku

10. Mihin kouluihin hait yhdeksännen luokan keväällä? Hakujärjestys: koulun nimi + koulutusala (kirjoita ne, mitä muistat)

1. _____ 2. _____ 3. _____

_____ 4. _____ 5. _____

11. Arvioi, kuinka paljon merkitystä seuraavilla henkilöillä / asioilla oli vaikutusta valintoihisi yhteishaussa eli siirtyessäsi peruskoulusta toiselle asteelle:

asteikko 1= ei vaikuttanut, 2 = vaikutti jonkin verran, 3= vaikutti 4= vaikutti paljon, 5 = vaikutti erittäin paljon

	"ei vaikuttanut"		"vaikutti"		"vaikutti erittäin paljon"
a) minä itse	1	2	3	4	5
b) vanhemmat	1	2	3	4	5
c) sukulaiset	1	2	3	4	5
d) kaverit	1	2	3	4	5
e) peruskoulun opo	1	2	3	4	5
f) koulun maine	1	2	3	4	5
g) koulun sijainti	1	2	3	4	5
h) vierailu koulussa	1	2	3	4	5
i) koulutusala kiinnostasi	1	2	3	4	5
j) alan ammatti kiinnostasi	1	2	3	4	5
k) mahdollisuus lukio-paketin valintaan	1	2	3	4	5
l) muut asiat, mitkä?					

III TOISEN ASTEEN KOKEMUKSET OPINTOPOLULLA

12. Miksi opintosi viivästyivät (1. - 3. vuosi) omasta mielestäsi? Täydennä omien kokemustesi perusteella. Jatka tarvittaessa paperin kääntöpuolelle!

a) itseeni liittyvät syyt:

b) kouluun / koulunkäyntiin liittyvät syyt:

c) muut syyt (esim. elämäntilanne, työssäkäynti ym.):

13. Neljannen vuoden kokemuksia: arvioi, minkä verran seuraavat asiat ovat vaikuttaneet neljäntenä opiskeluvuotenasii siihen, että tulet todennäköisesti valmistumaan viimeistään touko-kuussa 2003. YMPYRÖI sinulle sopivin vaihtoehto.

vaikuttanut täin paljon"	"ei ole vaikuttanut"	"on vaikuttanut"	"on erit-		
a) henkilökohtainen ohjaus	1	2	3	4	5
b) oma "järkiintymiseni"	1	2	3	4	5
c) opettajatutorin tuki	1	2	3	4	5
d) ryhmän tuki	1	2	3	4	5
e) pelko, ettei valmistu	1	2	3	4	5
f) halu päästä työelämään	1	2	3	4	5
g) halu päästä jatko-opintoihin ¹		2	3	4	5
h) suvun paineet	1	2	3	4	5
i) kaverien esimerkki	1	2	3	4	5
j) opettajien välittäminen	1	2	3	4	5
k) tukiopetus	1	2	3	4	5
l) poissaolojen kontrolli	1	2	3	4	5
m) opettajien positiivinen kannustus	1	2	3	4	5
n) onnistumisen kokemukset	1	2	3	4	5
o) kodin tuki	1	2	3	4	5
p) ikä	1	2	3	4	5
q) lintsauksen väheneminen	1	2	3	4	5
r) työssäkäynnin väheneminen ¹		2	3	4	5
s) YO-tutkinto valmis	1	2	3	4	5

ALLEVIIVAA vielä näistä vaihtoehtoista (a - r) sinun mielestäsi kolme tärkeintä opintojesi edistymiseen vaikuttanutta asiaa!

14. Koulutuskaari: hahmota janalle oma koulutuskaaresi lasku- ja nousuvaiheiden mukaan, arviointiasteikko 1-5

								5 *
								4 *
								3 *
								2 *
								1 *

IKÄ I--I--I--I--I-----I----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----
 --I 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19-20
 ala-aste yläaste toinen aste

15. Mitä muita kommentteja / terveisiä haluaisit vielä lisätä koululle / opettajille?(jatka kääntöpuolelle tarvittaessa)!

KIITOS VASTAUKSISTASI JA HYVÄÄ JOULUNALUSAIKAA!

Anne Juuso

19.3.2003

SAKTA / KYSELY OPETTAJATUTOREILLE

Tämä kysely pyrkii kartoittamaan tutoroinnin nykytilannetta SAKTAssa sekä kehittämistarpeita opettajatutorin näkökulmasta. Antamasi vastaukset ovat tärkeitä suunnannäyttäjiä tutorointi- ja ohjauskäytänteitä kehitettäessä. **Kysely on täysin luottamuksellinen, vastaajan henkilöllisyys ei tule ilmi kyselyn tulosten raportoinnissa. VOIT VASTATA SÄHKÖISESTI (ks. sähköpostisi) TAI PAPERIVERSIOLLE, JOKA LÖYTYY TULOSTETTUNA LOKEROSTASI. VASTAATHAN VIIMEISTÄÄN TO 27.3. MENNESSÄ!**

 * Toimin opettajatutorina (merkitse x)

___ KaHa-ryhmässä(00,01,02) ___ SOTE-ryhmässä(01,02) ___yksilötutorina
 ___ koulutusohjelma- ___ olen toiminut tutorina viim. kolmen vuoden
 aikana KaHa / SOTE
 tutorina (SOTE)
 ___ oppisopimus ___ lukioryhmässä (TEL, L)
 ryhmässä

I OPETTAJATUTORIN TOIMENKUVAAN LIITTYVÄT KYSYMYKSET:

1. Minkä verran sinä opettajatutorina pystyt omasta mielestäsi vaikuttamaan seuraaviin asioihin? Vastauskaala 1-5;

1 = en lainkaan; 2 = jonkin verran, 3 = pystyn vaikuttamaan, 4= pystyn vaikuttamaan paljon, 5 = pystyn vaikuttamaan erittäin paljon

a) ryhmähengen luominen	1	2	3	4	5
b) luottamuksellisen tutorintisuhteen rakentaminen opiskelijaan	1	2	3	4	5
c) luottamuksellisen tutorintisuhteen rakentaminen ryhmään	1	2	3	4	5
d) luottamuksellisen tutorintisuhteen rakentaminen huoltajaan	1	2	3	4	5
e) tiedon jakaminen suoritettavasta tutkinnosta, sen rakenteesta ja sisällöstä	1	2	3	4	5
f) työssäoppimiseen liittyvien asioiden selostaminen	1	2	3	4	5
g) oppimisen ja opiskelu- prosessin ohjaus	1	2	3	4	5
h) opiskelijan valinnoissa					

ohjaaminen ja tiedottaminen	1	2	3	4	5
i) opiskelijan ohjaus itseohjautuvuuteen	1	2	3	4	5
j) opiskelijoiden opetukseen osallistumisen seuranta	1	2	3	4	5
k) HOPSin laadinta yhdessä opiskelijan kanssa	1	2	3	4	5
l) HOJKSin alustava valmistelutyö yhdessä opiskelijan kanssa	1	2	3	4	5
m) henkilökohtainen ohjaus(keskustelu)	1	2	3	4	5
n) opiskelijan oppimiseen liittyvien ongelmien tunnistaminen	1	2	3	4	5
o) opiskelijan henkilö- kohtaisten ongelmien tunnistaminen	1	2	3	4	5
p) opiskelijan auttaminen ongelmissa	1	2	3	4	5

2. Mitkä edellä mainituista opettajatutorin toimenkuvaan liittyvistä tehtävistä sinä koet tärkeimpänä? Valitse kolme tärkeintä: (merkitse kirjain)

kohdat: _____, _____ ja _____.

PERUSTELUNI: (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

3. Mitkä edellä mainituista opettajatutorin toimenkuvaan liittyvistä tehtävistä sinä koet henkilökohtaisesti ongelmallisimpina? Mainitse kolme ongelmallisinta tehtävää: (merkitse kirjain)

kohdat: _____, _____ ja _____.

PERUSTELUNI: (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

III LUKUVUOSI 2002 - 2003

HUOM! Jos sinulla ei ole tällä hetkellä tutoroitavaa ryhmää (rasti kohdassa "olen toiminut tutorina viim. kolmen vuoden aikana"), voit siirtyä suoraan kohtaan 4.

1. Tutorressurssini: _____h / lukuvuosi TAI resurssin jakaantuminen opetustyöhön _____/
muu työ _____

2. Tutorressurssini jakaantuminen: arvioi resurssisi prosentuaalinen (%) jakaantuminen luku-
kausittain/ jaksoittain lv. 2002 - 2003.

*** syyslukukausi 2002:**

tutortuntien osuus _____%; henkilökohtaisen ohjauksen osuus _____% = 100%

JAKSO I: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

JAKSO II: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

JAKSO III: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

*** kevätlukukausi 2003:**

tutortuntien osuus _____%; henkilökohtaisen ohjauksen osuus _____% = 100%

JAKSO IV: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

JAKSO V: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

JAKSO VI: tutortuntien osuus: _____% henkilökohtaisen ohjauksen osuus: _____% = 100%

3. Opettajatutoroinnin teemat/ painopistealueet kuluvan lukuvuoden aikana: mitä asioita
käsittelette/ tulette käsittelemään tutortunneilla / henkilökohtaisessa ohjauksessa (luetteloi)

(jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

4. OMAT TUKI- / KOULUTUSTARPEENI SEKÄ KEHITÄMISEHDOTUKSENI / - IDEANI
OPETTAJATUTOROINTIIN LIITTYEN:

(jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

SUURI KIITOS VASTAUKSISTASI:-).
KYSELYN TULOKSET TOIMITETAAN KAIKILLE ASIANOSAISILLE HUHTIKUUN 2003
AIKANA.

SAKTA (A.J)

19.5.2003

MITEN ARVIOIN OMAA OPPIMISTANI / OSAAMISTANI: opiskelijan ohje

Yksilöllinen itsearviointi = oman oppimisen aktiivista seurantaa!

I MIKSI ITSEARVIONTIA?

- Itsearviointitaitojen kehittyminen oppijalle ensisijaista.
- Itsearviointi uudistumisen ja uudistamisen perusta → opiskelussa, työssä, erilaisissa muissa osallistumisyhteisöissä ja yksityiselämässä; luo pohjan käsitellä myös toisten antamaa palautetta

II MITEN ARVIOIN?

a) opintokokonaisuuden alussa:

- Jokaisen opintokokonaisuuden / -jakson alussa oppija voi arvioida suhdettaan opittaviin sisältöihin:
 - opintokokonaisuuden / -jakson sisältö: mitä tuttua, mitä uutta?
 - millaisia taittoja ja pohjatietoja opintokokonaisuus edellyttää?
 - mitä pohjatietoja on kerrattava tai paikkailtava?
 - mihin erityisesti keskityttävä tässä opintokokonaisuudessa / -jaksossa?
 - millä tavalla olen oppinut oppimaan?
 - mitä uusia oppimistapoja voisin kokeilla?
- Itsearviointi opintokokonaisuuden / -jakson alussa tukee oppijan mahdollisuuksia asettaa oppimiselleen ja työskentelylleen *yksilöllisiä tavoitteita*, jotka hän voi kirjata esim. kurssipäiväkirjaan tai HOPS-lomakkeelle.
- Tavoitteiden toteutumisen seuranta: mitä opin, mitä en ja miksi?
- Itsearviointi auttaa myös orientaatioperustan luomisessa:
 - Miksi opintokokonaisuuden / -jakson sisällöt ovat minulle tärkeitä?
 - Mihin käytän opintokokonaisuudessa / -jaksossa saamiani tietoja ja taitoja?
 - Mitkä sisällöt nousevat tästä näkökulmasta tärkeimmiksi juuri minulle?

b) opintokokonaisuuden aikana:

- Opintokokonaisuuden/ opintojakson aikana tapahtuva itsearviointi:
 - Mikä on minulle ominaisin tapa työskennellä? Miten voisin rikastuttaa ja kehittää työskentelytapojani?
 - Tehokkaimmat työskentelytapani / karsittavat työskentelytapani?

c) opintokokonaisuuden päättyessä:

- Opintokokonaisuuden / -jakson päättyessä asetettujen tavoitteiden pohdinta ja miten ne saavutettiin:
 - Mitkä tavoitteet toteutuivat, minkä tasoisesti?
 - Mitä tavoitteita en saavuttanut? Miksi?
 - Missä olisin voinut nostaa tasoa? Miten?
 - Mitä tietoja olen saanut opettajan arvioinnista? Mitä ne tiedot kertovat tulokistani?
 - Millaista palautetta opettaja on antanut itsearviointistani? Missä opettaja on kanssani samaa mieltä, missä eri mieltä? Miten hän on perustellut näkemystään?

(lähde: Surakka & Poutanen (toim.) 1995. Suuntaa ja sykettä oppimiseen, ss. 183 - 186)